

MODEL WSPÓŁPRACY I SKORELOWANYCH DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB ZAGROŻONYCH UBÓSTWEM LUB WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM

opracowany w ramach projektu grantowego „Współpraca Ekonomii Społecznej – Lokalnych samorządów – Biznesu – NGO”

Zasmakuj w Łomży

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020

Łomża, październik 2021

Niniejszy dokument został opracowany na potrzeby realizacji umowy nr 332/2020/BZP/CPE/W. 198.II.2019 powierzenia grantu pn. Współpraca Ekonomii Społecznej – Lokalnych samorządów – Biznesu – NGO” zawartej w dniu 31.07.2020 r. pomiędzy Fundacją „Fundusz Współpracy” a Miastem Łomża. Wsparcie udzielone przez Fundację Fundusz Współpracy w ramach projektu „Ścieżki współpracy – wsparcie dla podmiotów wdrażających współpracę ponadnarodową” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Projekt dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020

Skrypt opracowany przez:

Klaudię Chaberek – eksperta zewnętrznego

Przy współpracy merytorycznej:

Anastasiya Vacheva – zastępcę Burmistrza Gminy Pavlikeni, Bułgaria

Edgar Alkovskij – Przedstawiciel Samorządu w Rejonie Solecznickim, Litwa

Andrzeja Stypułkowskiego – Zastępcy Prezydenta Miasta Łomża

Magdaleny Mrozek – Kierownika Centrum Integracji Społecznej w Łomży

Anny Fabin – Zastępcy Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomży

Pawła Piwowarskiego – Naczelnika Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Łomży

Katarzyny Modzelewskiej – Głównego Specjalistę Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Łomży

Przedruk całości lub części treści zawartych w niniejszym opracowaniu możliwy jest wyłącznie za zgodą właściciela praw autorskich. Cytowanie oraz wykorzystanie zawartych w publikacji informacji dozwolone jest z podaniem źródła.

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.

Spis treści

WSTĘP		3
I.	Założenia projektu grantowego	6
II.	Prace nad modelem współpracy	8
III.	Cele wdrażania modelu	11
IV.	Współpraca instytucjonalna	12
V.	Uregulowania prawne związane ze współpracą instytucjonalną na rzecz osób wykluczonych społecznie i zagrożonych ubóstwem	15
VI.	Pomoc społeczna	17
	6.1. Polski system pomocy społecznej	20
	6.2. Litewski system pomocy społecznej	23
	6.3. Bułgarski system pomocy społecznej	35
	6.4. Nowe spojrzenie na integrację społeczną w Unii Europejskiej	41
VII.	Uzasadnienie tworzenia i wdrażania modelu współpracy	43
VIII.	Koncepcja organizacyjna i merytoryczna modelu współpracy.....	46
IX.	Model współpracy NGO – JST – Agencji Zatrudnienia – instytucji szkoleniowych – pracodawców na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej podopiecznych Centrów Integracji Społecznej	50
X.	Schemat tworzenia i działania modelu	52
XI.	Wdrożenie modelu współpracy – efekty prac we współpracy z partnerami zagranicznymi i interesariuszami	59
XII.	Testowanie oraz ocena efektów realizacji modelu – wnioski i rekomendacje	68

WSTĘP

W ramach projektu grantowego z komponentem ponadnarodowym pn. „Współpraca Ekonomii Społecznej – Lokalnych samorządów – Biznesu – NGO”, w projekcie realizowanym przez Fundację „Fundusz Współpracy” pn. „Ścieżki współpracy – wsparcie dla podmiotów wdrażających współpracę międzynarodową” zaplanowano opracowanie modelu współpracy pomiędzy instytucjami, podmiotami i organizacjami zajmującymi się aktywizacją zawodową i społeczną na rzecz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Praktyczne zastosowanie modelu pozwoliłoby na zwiększenie skuteczności działań w zakresie skuteczniejszej aktywizacji społecznej i zawodowej podopiecznych Centrów Integracji Społecznych czy świadczeniobiorców Ośrodków Pomocy Społecznej.

Do udziału w pracach nad modelem zaproszono przedstawicieli instytucji i organizacji będących realizatorami/ partnerami w projekcie standardowym „Regionalne Innowacje Społeczne – Centra Integracji Społecznej województwa podlaskiego” współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020. Prace nad modelem prowadzono od czerwca do końca października 2021 r., a w proces jego tworzenia – w ramach spotkań grupowych i szkoleniowych – włączeni byli przedstawiciele:

- Urzędu Miejskiego w Łomży, Wydziału Edukacji
- Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomży
- Centrum Integracji Społecznej w Łomży
- Centrum Integracji Społecznej w Kolnie
- Centrum Integracji Społecznej Powiatu Łomżyńskiego
- Centrum Integracji Społecznej w Szczepankowie
- Centrum Integracji Społecznej w Hajnówce
- Centrum Integracji Społecznej w Zambrowie
- Centrum Integracji Społecznej w Siemiatyczach
- Centrum Integracji Społecznej w Wysokiem Mazowieckim
- Pavlikeni Municipality (Bułgaria)
- Rejonu sołecznickiego (Wilno, Litwa)
- Organizacji pozarządowych prowadzących swoje działania w zakresie integracji społeczno-zawodowej.

W toku prac odbyło się kilka spotkań z przedstawicielami ww. podmiotów, których celem było z jednej strony określenie potrzeb instytucji i podopiecznych Centrów Integracji Społecznej, z drugiej – konsultowanie kierunku, w jakim powinien zmierzać model, aby był użyteczny.

Na etapie diagnozy potrzeb uczestnicy spotkań wskazali najbardziej istotne problemy, do których rozwiązania opracowany model powinien się przyczynić. Były to m.in.:

- Brak wspólnej bazy wiedzy i prowadzonych działaniach i programach, w której mogłyby korzystać CIS-y/ KIS-y i organizacje, planując działania dla swoich podopiecznych;
- Brak efektywnej komunikacji i szum informacyjny panujący między instytucjami i organizacjami;
- Realia konkursowo-projektowe nie nadążające za dynamiką zmian zachodzących wśród podopiecznych CIS-ów/ KIS-ów;
- Trudności beneficjentów w zakresie wyboru najbardziej efektywnego wsparcia wobec dużej podaży ofert;
- Brak kontynuacji wypracowanych wcześniej dobrych praktyk i rozwiązań na poziomie Ośrodków Pomocy Społecznych, które to przed CIS-ami/ KIS-ami zajmowały się aktywizacją społeczno-zawodową osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym;
- Brak śledzenia losów beneficjentów i ewaluacji działań rozciągniętej w czasie;
- Brak wspólnej metodyki działań na poziomie instytucji i organizacji.

W związku z powyższymi zdiagnozowanymi problemami, planując prace nad modelem, przyjęto następujące założenia jakie towarzyszyły pracy nad Raportem:

- Model współpracy nie powinien koncentrować się na pracy z wybraną grupą klientów (beneficjentów), ale usprawniać współpracę międzyinstytucjonalną;
- Wobec wielości i różnorodności działań podejmowanych na rzecz osób defaworyzowanych oraz wykluczonych społecznie bądź zawodowo (na obszarze oddziaływania projektu standardowego) model powinien sprzyjać lepszej koordynacji tych działań;
- Pracownicy CIS-ów/KIS-ów i organizacji zajmujących się aktywizacją społeczną i zawodową dzięki wykorzystaniu modelu powinni mieć możliwość poszerzenia wiedzy o narzędzia oferowane przez inne podmioty bezrobotnym i nieaktywnym zawodowo;
- Uwzględniając profesjonalizm instytucji organizacji w zakresie prowadzonych przez nie działań pomocowych, model powinien koncentrować się na dwóch płaszczyznach: współpracy między instytucjami/ organizacjami, współpracy między pracownikami tychże instytucji/ organizacji;
- Zgodnie z potrzebami wyrażonymi przez uczestników spotkań model powinien sprzyjać – w ramach obowiązujących regulacji prawnych – „dzieleniem się wiedzą o kliencie” dla lepszego planowania procesu wsparcia.

Główną osią tego opracowania jest swoisty i uniwersalny model współpracy, z zarysowanymi właściwymi jej płaszczyznami i obszarami współpracy międzysektorowej na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Pomocne w jego opracowaniu

drogowskazy w postaci wzorców stosowanych przez partnerów zagranicznych grantu ponadnarodowego pn. „Współpraca Ekonomii Społecznej – Lokalnych samorządów – Biznesu – NGO”, w projekcie realizowanym przez Fundację „Fundusz Współpracy” pn. „Ścieżki współpracy – wsparcie dla podmiotów wdrażających współpracę międzynarodową”, uwzględniających nie tylko odniesienia prawne, ale także wiele sugestii, podpowiedzi, składających się na szeroko rozumianą kulturę współpracy, które – mamy nadzieję – sprawią, że zechcą Państwo nie tylko wspólnie podążać proponowanym przez nas „modelem współpracy międzysektorowej i skorelowanych działań na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym”, ale także samodzielnie odkrywać lub tworzyć nowe ścieżki współpracy, lokując je bliżej potrzeb, uwarunkowań i zasobów lokalnych społeczności.

I. ZAŁOŻENIA PROJEKTU GRANTOWEGO

Realizacja grantu pn. „Współpraca Ekonomii Społecznej – Lokalnych samorządów – Biznesu – NGO” w projekcie realizowanym przez Fundację „Fundusz Współpracy” pn. „Ścieżki współpracy – wsparcie dla podmiotów wdrażających współpracę międzynarodową” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 pozwoli na utworzenie bardziej skutecznych narzędzi i gotowej ścieżki wsparcia uczestników w trakcie projektu ale także po zakończeniu ich udziału w CIS. Efekty projektu będą skutkować na terenie 8 powiatów województwa podlaskiego, tj. w mieście Łomża, mieście Kolno, powiatu łomżyńskiego, zambrowskiego, wysokomazowieckiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz w gminie Boćki.

Celem działań w ramach grantu jest transfer, zaadaptowanie i wdrożenie modelu wspierania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pozostających bez zatrudnienia, zamieszkujących na terenie realizacji projektu, tj. modelu współpracy i skorelowanych działań NGO, JST, agencji zatrudnienia, instytucji szkoleniowych i pracodawców. Modelem realizowanym przez synergię i koncentrację środków, potencjału merytorycznego i zdolności administracyjnych zaangażowanych we wdrożenie modelu instytucji oraz możliwość udzielania wypracowanego wsparcia dla uczestników projektu standardowego oraz potencjalnych uczestników przyszłych projektów. Model ma trwale służyć rozwojowi efektywności prozatrudnieniowych usług świadczonych z wykorzystaniem działań publicznych i niepublicznych instytucji w oparciu o wypracowany i stosowany w Bułgarii oraz Litwie model kooperacji udostępniony przez partnerów zagranicznych.

Grupę docelową projektu grantowego stanowić będą przedstawiciele Lidera i partnerów projektu oraz pracownicy Centrów Integracji Społecznej funkcjonujących w ramach projektu standardowego. Problemem wśród grupy docelowej jest brak narzędzi do bardziej efektywnego wsparcia uczestników projektu standardowego. Pracownicy CIS w realizowanych działaniach współpracują z wieloma instytucjami przy czym jest to współpraca z każdą z instytucji indywidualnie, trudno jest wyegzekwować współpracę pomiędzy CIS i innymi instytucjami między sobą. Sposobem na rozwiązanie problemu jest wypracowanie modelu współpracy i skorelowanych działań na rzecz wspierania grupy docelowej projektu standardowego.

Model współpracy i skorelowanych działań NGO, JST, agencji zatrudnienia, instytucji szkoleniowych i pracodawców, będzie składał się z rozwiązań i dobrych praktyk stosowanych przez partnerów zagranicznych, które będą zaadoptowane na potrzeby polskich instytucji. Model uwzględnił będzie realia oraz prawo polskie w odniesieniu do schematów wypracowanych i stosowanych za granicą.

Model będzie wykorzystywany w zakresie pracy i współpracy w grupą docelową projektu standardowego w celu zapewnienie bardziej efektywnego wsparcia tej grupy społeczeństwa.

Model zakłada przyjęcie przez samorządy / NGO systemu skoordynowanych działań wielu instytucji i koordynowanie ich w jednym miejscu – w instytucji do której jako pierwszy zgłosi się odbiorca wsparcia. Wykorzystując efekt synergii instytucje zajmą się indywidualnymi osobami i rodzinami udzielając wsparcia. Każdy odbiorca otrzyma osobę koordynującą wsparcie dla niej w innych instytucjach. Tak aby odbiorca nie musiał sam szukać procedur i narzędzi wsparcia tylko z nich korzystać. Zaangażowanie wielu instytucji umożliwia budowanie ścieżki wsparcia dostosowanej do indywidualnych potrzeb z zastosowaniem wachlarza wsparcia niedostępnego w jednej instytucji. Sukces odbiorów będzie pocztą pantoflową zwielokrotniał możliwości i oddziaływanie przedsięwzięcia.

II. PRACE NAD MODELEM WSPÓŁPRACY

Zamierzeniem realizatorów i partnerów projektu grantowego jest zapoznanie z wynikami badań z zakresu aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, prezentacją instytucji zajmujących się aktywizacją społeczno- zawodową prowadzonych przez Samorząd oraz organizacji społecznych prowadzących swoją działalność na terenie działania samorządów partnerskich, realizacją działań w zakresie wspierania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem. Planem niniejszego opracowania jest również rozpoznanie, jak Samorzady z Gminy Pavlikeni w Bułgarii oraz z Rejonu Solecznickiego na Litwie realizują pomoc z zakresu aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym swoich obywateli.

Podstawowym celem raportu jest zapoznanie się przedstawicieli Miasta Łomża a także wskazanych partnerów w projekcie standardowym „Regionalne Innowacje Społeczne – Centra Integracji Społecznej województwa podlaskiego”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, w szczególności Centrów Integracji Społecznej założonych bądź wspartych w ramach przedmiotowego projektu - modelu współpracy i wspierania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pozostających bez zatrudnienia stosowanego w partnerskich samorządach Miasta Łomża, tj. w Pavlikeni Municipality (4 Ruski Blvd., 5200 Pavlikeni, Bułgaria) oraz rejonu solecznickiego (Vilniaus g. 49, LT-17116 Šalčininkai).

Korzyścią ze współpracy ponadnarodowej Miasta Łomża z samorządami z Bułgarii i Litwy jest to, iż wypracowany Model może opierać się też na sprawdzonych rozwiązaniach przez co zostanie zminimalizowane ryzyko przyjęcia niewłaściwych rozwiązań, co podwyższa efektywność i skuteczność opracowania Modelu. Wnioski i założenia wypracowane w ramach niniejszego dokumentu będą przydatne do opracowania wspomnianego Modelu współpracy i skorelowanych działań.

Do dnia opracowania niniejszego dokumentu podczas realizacji projektu grantowego:

- Przeanalizowano dobre praktyki współpracy JST z instytucjami społecznymi, rynku pracy z wykorzystaniem instrumentów współpracy realizowanych przez zagraniczne samorzady partnerskie – produktem jest Raport z przeprowadzonych bezpośrednich konsultacji z partnerem zagranicznym opracowanym na podstawie Forum wymiany informacji i doświadczeń z partnerami
- Przeprowadzono konsultacje wewnętrzne z udziałem przedstawicieli instytucji, do których kierowane będzie rozwiązanie – produktem są dwa raporty z przeprowadzonych konsultacji wewnętrznych
- Stworzono szkic modelu współpracy, który wzorowany jest na modelach współpracy realizowanych przez partnerskie zagraniczne samorzady z Bułgarii i Litwy

- Przeprowadzono szkolenia, których celem było przedstawienie i założenia modelu współpracy, skierowane do przedstawicieli instytucji, do których kierowane będzie rozwiązanie
- Przeprowadzono badania skierowane do pracowników/ kierowników CIS-ów, KIS wskazanych w projekcie standardowym – produktem jest Raport z testowania i ewaluacji instytucji i odbiorców wsparcia
- Przeanalizowano uwarunkowania prawno-instytucjonalne współpracy międzysektorowej w Polsce oraz uzupełniliśmy je sugestiami wynikającymi z analizy rozwiązań zagranicznych.

Na etapie pierwszym, na podstawie wyników analizy dobrych praktyk, zdecydowano, że model powinien określać zasady współpracy międzyinstytucjonalnej podejmowanej nie tylko w odniesieniu do osób wykluczonych społecznie i zagrożonych ubóstwem, lecz także nieaktywnych zawodowo. Po przeprowadzeniu pierwszego spotkania konsultacyjnego powstała kluczowa wersja modelu współpracy, tj. koncepcja procesu udzielania wsparcia przedstawionego na poniższym schemacie oraz ścieżek wsparcia rozumianych jako ścieżki reintegracji lub aktywizacji społeczno-gospodarczej.

Schemat 1. Koncepcja procesu wsparcia

Zgodnie z przyjętą koncepcją proces udzielania wsparcia charakteryzować się powinien następującymi cechami (zgodnie z założeniami i wnioskami zawartymi w Raporcie z testowania i ewaluacji instytucji i odbiorców wsparcia):

- Podejmowany jest w celu doprowadzenia osoby wspieranej do uzyskania legalnego zatrudnienia;
- Poprzedzony powinien wielowymiarową diagnozą potrzeb w obszarze zatrudnienia osoby wspieranej
- Prowadzony powinien być w oparciu o zaplanowaną na podstawie wyników badań, indywidualną ścieżkę wsparcia, w której uczestniczą instytucje i organizacje zajmujące się aktywizacją społeczną i zawodową

W ramach drugiego etapu prac nad modelem przeprowadzono identyfikację i opracowano charakterystykę instytucji zajmujących się udzielaniem wsparcia grupie docelowej wskazanej w projekcie standardowym. W efekcie wyłoniono dwie grupy podmiotów:

- Bezpośrednio zaangażowanych w proces reintegracji i aktywizacji społeczno-zawodowej
- Wspomagających czyli takich, które w procesie reintegracji i aktywizacji społeczno-zawodowej mogą brać udział, chociaż bezpośrednio nimi się nie zajmują.

Wreszcie, na trzecim etapie, opracowano propozycje indywidualnych ścieżek wsparcia w odniesieniu do wyróżnionych grup oraz w oparciu o specyfikę instytucji i organizacji zajmujących się aktywizacją społeczną i zawodową.

Otwarty katalog form współpracy otwiera przed jej uczestnikami pole do innowacyjnych i niekonwencjonalnych rozwiązań, różnorodnych, a przy tym wynikających z lokalnej specyfiki. Tego rodzaju „otwarta furtka” może jednak generować obawy wynikające z przyzwyczajenia do utrwalonych schematów postępowania w ramach sztywno ustalonych procedur. Trzeba brać pod uwagę fakt, iż społeczeństwo obywatelskie nie ma długiej tradycji w historii powojennej Polski i nie jest mocno zakorzenione w świadomości obywateli. Co więcej – wcześniejsze doświadczenia generują wzajemną nieufność, wynikającą z utrwalonych stereotypów. Nie jest to jedyna przeszkoda, stojąca na drodze do efektywnej współpracy. Samo zderzenie dwóch różnych kultur organizacyjnych, z jednej strony jednostki administracji publicznej, z drugiej podmiotu należącego do sektora pozarządowego, powoduje często niemożność wzajemnego zrozumienia. Do tego dodać możemy niedostateczną, często powierzchowną wiedzę, brak dobrych wzorców, fasadowość współpracy. Realizując nasz projekt, podjęliśmy próbę zniwelowania, niektórych przynajmniej, barier utrudniających skuteczne współdziałanie. Idea partycypacji jest jedną z kluczowych kategorii w myśleniu o nowoczesnym i efektywnym zarządzaniu w planowaniu i wdrażaniu polityk publicznych, które bezpośrednio przekłada się na jakość życia członków lokalnej wspólnoty.

Mam nadzieję, że niniejsza publikacja, będąca próbą operacjonalizacji zapisów ustawy i rekomendacji płynących z badań, pokazująca wielowymiarowość zagadnienia, dająca katalog potencjalnych rozwiązań, będzie dla Państwa inspiracją do ich twórczego wykorzystania i zaadaptowania w poszukiwaniu dróg do optymalnego wykorzystania lokalnych zasobów, przyczyniając się do upowszechnienia tego paradygmatu zarządzania, a także „odczarowania” zagadnienia współpracy, czego sobie i Państwu życzę.

III. CELE WDRAŻANIA MODELU

Cele bezpośrednie:

- Stworzenie mechanizmu współpracy w realizacji usług integracji społeczno-zawodowej pomiędzy Centrami Integracji Społecznej, instytucjami rynku pracy, instytucjami społecznymi, organizacjami pozarządowymi, jednostkami samorządu terytorialnego ich jednostkami organizacyjnymi, zakładami budżetowymi czy pracodawcami
- Aktywizowanie osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych marginalizacją społeczną.

Cele pośrednie:

- rozwój współpracy instytucji i organizacji działających w społeczności lokalnej - Model służy jako podstawa do poszerzenia współpracy, zarówno w wymiarze podmiotowym, np. o inne organizacje, instytucje publiczne, jak i przedmiotowym, np. o inne usługi czy też działania realizowane wspólnie przez partnerów,
- standaryzacja usług w sferze integracji społecznej - Model umożliwia wypracowanie wspólnych standardów usług integracji społeczno-zawodowej świadczonych lokalnie,
- poprawa świadczenia usług w sferze integracji społecznej - wdrażanie Modelu służy również wzmocnieniu potencjału partnerów, dzięki wymianie wiedzy, doświadczeń i umiejętności, które mogą być wykorzystywane nie tylko we wspólnych działaniach partnerskich, ale także w działaniach realizowanych indywidualnie przez każdego z partnerów. Dotyczy to w szczególności organizacji pozarządowych działających lokalnie, dla których współpraca partnerska może stać się istotnym wzmocnieniem instytucjonalnym.

Cele długofalowe:

- rozwój i upowszechnianie współpracy Centrów Integracji Społecznej, jednostek samorządu terytorialnego, instytucji rynku pracy, pomocy społecznej i organizacji pozarządowych w sferze usług integracji społeczno-zawodowej,
- zapewnienie osobom zagrożonym społecznym wykluczeniem i wykluczonym społecznie skutecznym, łatwo dostępnym, efektywnym, użytecznym i kompleksowym i wysokiej jakości usług integracji społeczno-zawodowej.

IV. WSPÓŁPRACA INSTYTUCJONALNA

Pojęcie współpracy rozumiane jest w różny sposób. Według W. Okonia współpraca jest „współdziałaniem ze sobą jednostek lub grup ludzi wykonujących swoje częściowe zadania, aby osiągnąć jakiś wspólny cel; opiera się na wzajemnym zaufaniu i lojalności oraz na podporządkowaniu się celowi, należycie uświadomionemu sobie przez wszystkie jednostki lub grupy”¹. Natomiast Słownik PWN współpracę określa jako „działalność prowadzoną wspólnie przez jakieś osoby, instytucje lub państwo”². Aby podjęta współpraca przebiegała prawidłowo niezbędne jest określenie tego, w jakiej formie będą podjęte działania, do jakiego obszaru tematycznego się odnoszą, a także prawne aspekty współdziałania określone w poszczególnych ustawach. Mając na uwadze zakres tematyczny niniejszego badania dotyczącego współpracy międzyinstytucjonalnej do ustaw tych należą w szczególności: ustawa o pomocy społecznej, ustawa o zatrudnieniu socjalnym, ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Współpraca powinna przejawiać różne formy. Najczęściej są to:

- działania informacyjne i promocyjne dla osób wykluczonych i/lub zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- realizacja i/lub uczestnictwo we wspólnych projektach finansowanych z funduszy unijnych,
- realizacja i/lub uczestnictwo we wspólnych programach aktywności lokalnej,
- szkolenia pracowników,
- działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej,
- wymiana informacji i doświadczeń.

Tematyka obszarów tematycznych w ramach współpracy z partnerami zagranicznymi obejmuje działania w obszarach:

- przemocy w rodzinie,
- bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych,
- ubóstwa,
- bezrobocia,
- niepełnosprawności,
- uzależnienia (alkohol, narkotyki),
- sieroctwa,

¹ W. Okoń, Nowy słownik pedagogiczny, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1996, s. 318

² Słownik PWN, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/wsp%C3%B3%C5%82praca>

- bezdomności,
- długotrwałej i ciężkiej choroby,
- potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi oraz macierzyństwa i wielodzietności,
- trudności w integracji cudzoziemców,
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- zdarzeń losowych i sytuacji kryzysowych,
- klęsk żywiołowych, ekologicznych³.

Wyróżniono następujące obszary tematyczne w ramach prowadzonych konsultacji z udziałem przedstawicieli instytucji, do których kierowane będzie rozwiązanie wypracowane w projekcie:

<p>I konsultacje bezpośrednie z partnerami</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Działania skierowane do osób wykluczonych społecznie w kontekście realizowanych programów 2. Metody pracy socjalnej z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym 3. Metody rozwijania kompetencji osób pracujących z osobami wykluczonymi społecznie 4. Realizacja wsparcia dla wybranych grup osób wykluczonych społecznie, w kontekście: <ul style="list-style-type: none"> - osób długotrwanie bezrobotne - osób bezrobotnych po 50 roku życia - kobiet powracających na rynek pracy po urlopach macierzyńskich i wychowawczych - byłych więźniów - osób dziedziczących wykluczenie społeczne - osób niepełnosprawnych 5. Wspólna analiza wniosków z przeprowadzonego forum
<p>II konsultacje bezpośrednie z partnerami</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Plany usług socjalnych skierowanych do osób wykluczonych społecznie na terenie Litwy z uwzględnieniem rejonu Solecznickiego 2. Doświadczenie samorządu solecznickiego w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej grup wykluczonych społecznie 3. Prezentacja modelu współpracy instytucji społecznych z samorządem 4. Dyskusja o potrzebie tworzenia modelu współpracy międzyinstytucjonalnej 5. Wspólna analiza wniosków z przeprowadzonego forum

Z kolei w ramach przeprowadzonych konsultacji wewnętrznych wysunięto następujące wnioski:

✓ *Pozytywne strony podejmowania współpracy:*

Czynniki, które wpływają na przebieg podjętej współpracy z instytucjami lub organizacjami pozarządowymi:

- sprawny i właściwy przepływ informacji,
- kompetentni pracownicy,
- znajomość zadań realizowanych przez inne instytucje,
- dyspozycyjność i szybkość reakcji,

³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.

- konsekwencja i skuteczność w działaniu,
- bliskie sąsiedztwo współpracujących instytucji,
- określenie wspólnych celów dla współpracujących instytucji i organizacji w dokumentach (np. w programach, bądź strategiach) przyjmowanych przez samorządy

Korzyści jakie wynikają z podjętej współpracy między poszczególnymi jednostkami, instytucjami i trzecim sektorem:

- sprawniejsze załatwianie spraw,
 - integracja działań pomocowych na rzecz rozwiązania konkretnego problemu - zwiększenie skuteczności pomocy,
 - dostęp do wypracowanych standardów,
 - wymiana wiedzy i doświadczeń pomiędzy jednostkami,
 - zwiększenie kontroli społecznej nad działaniami pomocowymi prowadzonymi przez podmioty życia publicznego,
 - formalne i merytoryczne zbliżenie do siebie instytucji, których współpraca nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji, gdy pogłębiony zostanie proces deinstytucjonalizacji systemu pomocowego.
- ✓ Przeszkody towarzyszące we współpracy z innymi instytucjami.

Podczas każdej współpracy możliwe jest wystąpienie przeszkód, które wpływają na jej jakość. Wiązać się to może z:

- brakiem społecznej akceptacji i przyzwolenia na stosowane formy i wielkość udzielanej pomocy,
- brakiem odpowiednio przygotowanych wolontariuszy,
- niewystarczającym przepływem informacji,
- niewystarczającą znajomością zadań realizowanych przez inne instytucje,
- dużą ilością formalności koniecznych do podjęcia współpracy,
- niespójnymi i nieprecyzyjnymi przepisami prawnymi,
- konfliktami interpersonalnymi,
- presją czasu i różnymi godzinami pracy,
- nadmiarem obowiązków,
- niechęcią do współpracy ze strony innych instytucji,
- niewystarczającą liczbą instytucji wspierających rodzinę,
- brakiem środków finansowych, bądź niedostateczna ich ilością.

V. UREGULOWANIA PRAWNE ZWIĄZANE ZE WSPÓŁPRACĄ INSTYTUCJONALNĄ NA RZECZ OSÓB WYKLUCZONYCH SPOŁECZNIE, ZAGROŻONYCH UBÓSTWEM

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zgodnie z art.1. ust.1 reguluje zasady prowadzenia działalności pożytku publicznego przez organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego w sferze zadań publicznych oraz współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi, uzyskiwania przez organizacje pozarządowe statusu organizacji pożytku publicznego oraz funkcjonowania organizacji pożytku publicznego, sprawowania nadzoru nad prowadzeniem działalności pożytku publicznego, a także tworzenia i funkcjonowania rad działalności pożytku publicznego. Ustawa reguluje również warunki wykonywania świadczeń przez wolontariuszy oraz korzystania z tych świadczeń⁴.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku, z art. 17 ust. 2, pkt 5 do zadań własnych gminy należy, między innymi, współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach. Istotną rolę pełni tu dobranie partnera trzeciego sektora. „Dobrze dobrany partner pomoże w kwestiach, w których Urząd nie jest kompetentny bądź nie posiada doświadczenia”⁵. Natomiast do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenia skutków ubóstwa (art. 119. ust. 7. ustawy o pomocy społecznej). Na podstawie art. 120. ust. 1 i 3 pracowników socjalnych mogą również zatrudniać inne instytucje, a w szczególności jednostki organizacyjne właściwe w sprawach zatrudniania i przeciwdziałania bezrobociu, szpitale, zakłady karne, do wykonywania zadań tych jednostek w zakresie pomocy społecznej oraz zatrudniani przez podmioty realizujące zadania określone w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁶. Społeczną płaszczyznę współpracy stwarza ustawa dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym. Punktem wyjścia może być art. 3 , ust. 2, który w odniesieniu do prawa powoływania centrów integracji społecznej na jednakowym poziomie znaczeniowym stawia jednostki samorządu terytorialnego i organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku

⁴ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

⁵ M. Jarzyna, Projekty partnerskie realizowane w ramach funduszy unijnych,[w:] Podmioty Ekonomii Społecznej. Różne formy współpracy z podmiotami ekonomii społecznej, red. I. Gosk, A. Pyrka, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2008, s.10

⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.

publicznego i o wolontariacie, z zastrzeżeniem, że w przypadku spółdzielni socjalnych. Centrum mogą tworzyć spółdzielnie zakładane przez podmioty, o których mowa w art. 4 ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych – zwane dalej „instytucjami tworzącymi”. Szczególnym wyrazem konieczności prowadzenia współpracy pomiędzy różnymi podmiotami działającymi na rzecz rozwiązywania problemów społecznych jest art. 12, ust. 2 w/w ustawy, który zobowiązuje Centrum Integracji Społecznej do opiniowania kandydata przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej właściwego dla miejsca zamieszkania lub pobytu osoby kierowanej do uczestnictwa w Centrum po uprzednim przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego (rodzinnego). Art. 108, ust 1 pkt 40 i 41 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, daje szczególnie duże możliwości na prowadzenie współpracy pomiędzy podmiotami tworzącymi centra integracji społecznej, spółdzielnie socjalne, a powiatowymi urzędami pracy.

Jak widzimy Centra Integracji Społecznej oraz spółdzielnie socjalne są tymi instytucjami, które wymuszają na różnych podmiotach działających w obszarze pomocy społecznej współpracę i jednocześnie integrują siły organizacyjne i zwiększają możliwości finansowe niezbędne do rozwiązania danego problemu bądź kwestii społecznej. Szczególnym dokumentem, który stwarza możliwości współpracy na rzecz osób niepełnosprawnych, które bywają również klientami pomocy społecznej jest uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. „Karta Praw Osób Niepełnosprawnych”. Zawiera ona katalog dziesięciu praw osób niepełnosprawnych określający priorytetowe obszary dla polityki państwa, m.in. w zakresie leczenia, edukacji, zabezpieczenia społecznego, zatrudnienia, udziału w życiu publicznym oraz zapobiegania dyskryminacji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu. (...). Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych – mimo, że nie posiada mocy prawnej – należy traktować jako swego rodzaju standardowy kierunek w zakresie realizacji przez instytucje publiczne i niepubliczne różnych działań na rzecz osób niepełnosprawnych, przede wszystkim zmierzających do stwarzania osobom niepełnosprawnym coraz pełniejszych możliwości w korzystaniu z przysługujących im praw. Natomiast przykładem obowiązku ustawowego prowadzenia współpracy na rzecz osób niepełnosprawnych jaki nałożono na instytucje samorządowe może być art. 11, ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁷. Według powyższego artykułu „Osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu ma prawo korzystać z usług lub instrumentów rynku pracy na zasadach określonych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, zwanej dalej „ustawą o promocji”.

⁷ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

VI. POMOC SPOŁECZNA

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu wspieranie osób i rodzin w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, wykorzystując własne możliwości i uprawnienia. Wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w godnych warunkach. Pozwala także zapobiegać trudnym sytuacjom życiowym, wspierając ich przy usamodzielnieniu się oraz integracji ze środowiskiem. Wspiera osoby i rodziny w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. System świadczeń pomocy społecznej wspiera finansowo osoby i rodziny o niskich dochodach oraz pozbawione dochodu.

Ministerstwo kształtuje politykę dotyczącą pomocy społecznej. Określa kierunki działań, przygotowuje rozwiązania, opracowuje standardy i monitoruje ich wdrażanie. Przygotowuje rządowe i resortowe programy wsparcia osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Tworzy i doskonali standardy usług w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej oraz standardy usług środowiskowych, a także monitoruje proces ich wdrażania.

Zgodnie z definicją przedstawioną w Narodowej Strategii Integracji Społecznej wykluczenie społeczne to brak lub ograniczone możliwości uczestnictwa, wpływania, korzystania osób i grup z podstawowych praw, instytucji publicznych, usług, rynków, które powinny być dostępne dla każdego⁸.

Każdy czynnik decydujący o „pozostawaniu innym” względem społeczeństwa może prowadzić do stanu wykluczenia społecznego. W analogiczny sposób cała grupa osób może stać się wykluczona względem szerszej społeczności. Przyczyny i obszary wykluczenia są bardzo różne. Mogą do nich należeć m.in.: pochodzenie etniczne, niski poziom wykształcenia, czy status ekonomiczny, niewielki dostęp do środków komunikacji (niska mobilność społeczna). Do przyczyn wykluczenia społecznego należy również zaliczyć funkcjonujące w społeczeństwie stereotypy i uprzedzenia, których skutkiem jest bezpośrednia lub pośrednia dyskryminacja ze względu na jakąś cechę danej osoby, np. płeć, orientację seksualną, wiek, pochodzenie rasowe, wyznanie czy niepełnosprawność.

Walka ze stereotypami powinna polegać na zintegrowanych działaniach prowadzonych wspólnie z osobami wykluczonymi oraz ich najbliższym otoczeniem społecznym (rodziną, społecznością lokalną, lokalnie działającymi pracodawcami i organizacjami pozarządowymi).

Należy zwrócić uwagę, że dyskryminacja bardzo często może przyjmować formę dyskryminacji wielokrotnej, obejmującej więcej niż jedną przyczynę. Przykładem takiego typu wykluczenia może być

⁸ www.moios.pl

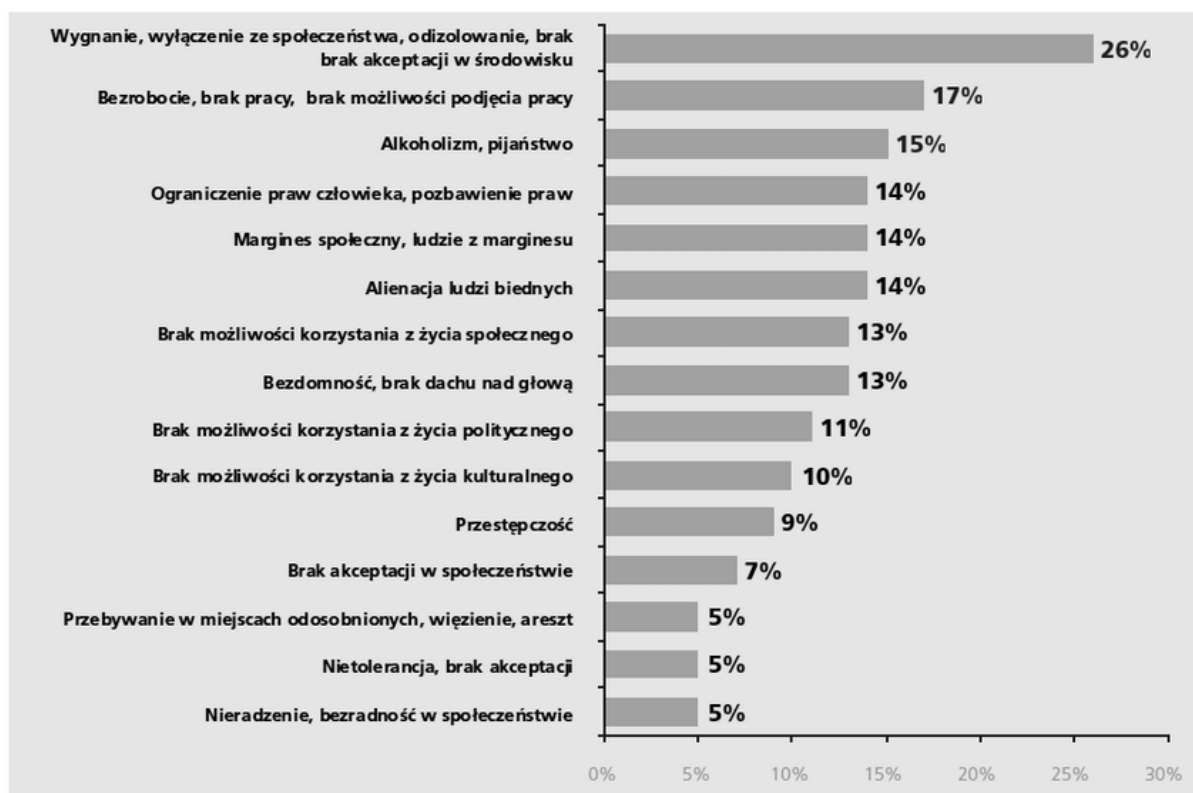
dyskryminacja starszych osób niepełnosprawnych lub kobiet należących do mniejszości narodowych czy etnicznych.

Prawidłowe zdiagnozowanie przyczyn wykluczenia społecznego staje się podstawą do świadczenia skutecznej i efektywnej pomocy grupom, które go doświadczają. Dla przykładu, alkoholizm może być barierą w skutecznej i trwałej aktywizacji zawodowej, skazującej osobą nim dotkniętą na pasywne metody wsparcia, opierającego się na świadczeniach finansowanych ze środków publicznych. Skuteczna pomoc osobom wykluczonym społecznie wymaga również zdiagnozowania potrzeb warunkujących udział danej osoby w działaniach wspierających, takich jak np. zapewnienie transportu osobom wykluczonym terytorialnie (zamieszkującym obszary wiejskie) lub usług związanych z opieką nad dzieckiem, skierowanych do rodziców samotnie wychowujących dzieci. Skuteczność i powodzenie działań, podejmowanych w ramach realizowanego projektu warunkowana jest także akceptacją realizowanych działań przez samych uczestników.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że 75% społeczeństwa polskiego w ogóle nie zna pojęcia wykluczenia społecznego. Z badania ogólnopolskiego, przeprowadzonego w ramach kampanii społecznej „Warto być za!”, wynika, że społeczeństwo polskie rozumie problematykę wykluczenia społecznego w bardzo różny i niejednorodny sposób. Poniższy wykres pokazuje, w jaki sposób Polacy rozumieją i definiują pojęcie wykluczenia społecznego (wykres 1)

W chwili pisania niniejszego raportu, można śmiało powiedzieć, że dane z różnych publikacji dot. sytuacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym są już nieaktualne. Do ich zmiany przyczyniła się pandemia Covid-19, która w sposób szczególny odbiła się na wszystkich sektorach gospodarczych kraju. Nie jest to jeszcze czas, by wyciągnąć wnioski dotyczące wpływu pandemii na funkcjonowanie sektora pomocy społecznej. Należy już w tym miejscu zaznaczyć jednak, że pomoc socjalna i aktywizacja osób, rozumiana jako narzędzie pomocy najuboższym, czyli wiodący temat tego raportu, będzie coraz istotniejszy w obecnej sytuacji, jako że pracownicy różnych sektorów gospodarczych stracili swoje miejsca pracy i znaczna część z tych osób będzie potrzebowała pomocy w ponownym wkroczeniu na rynek pracy a niekiedy nawet przekwalifikowaniem się. Będzie to istotne zwłaszcza wtedy, gdy okaże się, że kryzys obejmujący różne branże będzie długofalowy.

Wykres 1. Rozumienie pojęcia „wykluczenie społeczne”⁹

Głównymi synonimami wykluczenia społecznego jest wyłączenie grup społecznych lub osób ze społeczeństwa, izolacja społeczna, brak akceptacji ze strony reszty społeczeństwa, a także bezrobocie, brak praw politycznych i obywatelskich. Ponadto wykluczenie społeczne kojarzone jest również z problemami społecznymi, takimi jak alkoholizm, bieda, bezdomność, a nawet przestępczość oraz różnego typu dewiacje i patologie społeczne.

Podczas dokonywania diagnozy przyczyn wykluczenia grupy społecznej, do której w projekcie skierowane będzie wsparcie należy również brać pod uwagę skutki zjawiska wykluczenia społecznego. Najczęściej prezentowane są one w trzech kategoriach: osobistych, ekonomicznych i społecznych.

Do osobistych skutków wykluczenia społecznego możemy zaliczyć zjawisko izolacji społecznej, wynikającej z utraty dotychczasowych kontaktów interpersonalnych, czy też obniżenie poczucia podmiotowości, związane z utratą szacunku do siebie. Ponadto zalicza się do nich spadek możliwości zatrudnienia, wynikający z przynależności do grupy wykluczonej społecznie, a także towarzyszący mu wzrost postaw agresywnych, bądź biernych (pasywnych, bezradnych).

⁹ www.researchgate.net

Finansowe skutki wykluczenia społecznego dotyczą przede wszystkim niemożności samodzielnego utrzymania się osób wykluczonych i ich stopniowe uzależnienie od wsparcia z zewnątrz. Bardzo ważne jest, aby w ramach analizy potrzeb uwzględnić również prawdopodobieństwo wystąpienia wśród odbiorców wsparcia społecznych skutków wykluczenia, takich jak brak możliwości uczestnictwa w życiu społecznym i aktywności społeczno- zawodowej, brak dostępu i możliwości korzystania z dóbr kultury, często występujące u osób wykluczonych społecznie zjawisko reprodukcji negatywnych wzorców kulturowych (dziedziczenie wykluczenia w rodzinie), a także zjawisko występowania enklaw wykluczenia społecznego. Należy pamiętać, że osobom potrzebującym wsparcia towarzyszy często wzrost poczucia zagrożenia społecznego i ostracyzm społeczny. Warto wziąć pod uwagę również mniejszy poziom mobilności społecznej tych osób.

Nowe podejście w zakresie integracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie ukształtowało się w znacznej mierze dzięki innowacyjnym rozwiązaniom i instrumentom wypracowanym w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, realizowanemu w Polsce w latach 2004-2006. Obecnie doświadczenia te są wykorzystywane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

6.1. POLSKI SYSTEM OPIEKI WSPÓŁCZNEJ

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej (minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, wojewodowie) i samorządowej (marszałkowie województw, starostowie na poziomie powiatów oraz wójtowie, burmistrzowie (prezydenci miast) na poziomie gmin. Organy te realizując zadania pomocy społecznej współpracują, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

W Polsce w okresie transformacji systemowej problem bezrobocia i ekskluzji społecznej osiągnął niespotykane wcześniej rozmiary a stosowanie pasywnych i mało skutecznych instrumentów polityki społecznej takich jak zasiłki czy pomoc rzeczowa, okazało się niewystarczające. Dlatego też wprowadzenie możliwości tworzenia centrów integracji społecznej Ustawą z dn. 13 czerwca 2003 roku

o zatrudnieniu socjalnym stworzyło szansę dla wielopłaszczyznowe wsparcie osób pozbawionych dotąd fachowej pomocy psychologicznej, terapeutycznej, prawnej oraz odciętych od rzeczywistych szans powrotu (lub wejścia) na rynek pracy. Działalność każdego CIS w Polsce to pozytywne bezpośrednie efekty reintegrujące w stosunku do osób zagrożonych wykluczeniem, ale równie silne pośrednie działania wywołujące zmianę świadomościową w rodzinach uczestników (często żyjących w izolacji społecznej, poddawanych działaniu stereotypów i autostereotypów), społeczności lokalnej oraz lokalnych instytucji pomocy i integracji społecznej.

Zgodnie z Ustawą o zatrudnieniu socjalnym przełamywanie izolacji społecznej i zawodowej powinno odbywać się przy zastosowaniu różnego rodzaju form integracji zawodowej i społecznej. Celem reintegracji społecznej powinno być odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach w instytucjach społecznych (a w przypadku Polski- Centrum Integracji Społecznej) umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych. Aktywizacja społeczna osób wykluczonych społecznie stanowi bowiem warunek konieczny efektywnej reintegracji zawodowej. Uczestnicy instytucji społecznych, w tym CIS mają trudności nie tylko z samodzielnym funkcjonowaniem na rynku pracy, ale także z uczestnictwem w codziennym życiu rodzinnym, społecznym, prawidłowym pełnieniem ról społecznych.

Prawo do świadczeń z pomocy społecznej przysługuje:

1. osobom posiadającym obywatelstwo polskie mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. cudzoziemcom mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:
 - na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zezwolenia na pobyt czasowy udzielonego w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d lub w art. 186 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. poz. 1650 oraz z 2014 r. poz. 463 i 1004), lub w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej,
 - w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany - w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego;
3. mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej oraz członkom ich rodzin w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobyście oraz wyjeździe z

tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz.U.z 2014 r. poz. 1525), posiadającym prawo pobytu lub prawo stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń,
- pracy socjalnej,
- prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Główne cele pomocy społecznej:

- wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej, doprowadzenie - w miarę możliwości - do ich życiowego usamodzielniania i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka,
- zapewnienie dochodu na poziomie interwencji socjalnej – dla osób nie posiadających dochodu lub o niskich dochodach, w wieku poprodukcyjnym i osobom niepełnosprawnym,
- zapewnienie dochodu do wysokości poziomu interwencji socjalnej osobom i rodzinom o niskich dochodach, które wymagają okresowego wsparcia,
- zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej, w tym przemocą w rodzinie,
- integracja ze środowiskiem osób wykluczonych społecznie,
- stworzenie sieci usług socjalnych adekwatnych do potrzeb w tym zakresie.

Pomoc społeczna od dnia 1 maja 2004 r. funkcjonuje na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Tekst jednolity Dz.U. z 2015 r., poz.163 ze zmianami).

W 2003 r. w ramach zmian w systemie pomocy społecznej w pierwszym etapie wyłączono rentę socjalną z katalogu świadczeń pomocy społecznej. Od dnia 1 października 2003 r. renta socjalna stała się świadczeniem wypłacanym przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na mocy ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 982 ze zmianami).

W następnym etapie przyjęte rozwiązania w zakresie budowanego jednolitego systemu świadczeń rodzinnych spowodowały przeniesienie niektórych świadczeń (zasilek stały, zasilek gwarantowany okresowy), wypłacanych na podstawie wówczas obowiązującej ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 1998r. Nr 64, poz. 414 z późn. zm.) do ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Tekst jednolity Dz.U. z 2015 r., poz. 114 ze zmianami).

Zasady udzielania pomocy społecznej

Świadczenia pomocy społecznej udzielane są na wniosek:

- osoby zainteresowanej,
- jej przedstawiciela ustawowego,
- innej osoby, za zgodą osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego.

Pomoc społeczna może być także udzielana z urzędu. Osoba lub rodzina może zgłosić się o przyznanie pomocy do ośrodka pomocy społecznej w miejscu zamieszkania (ośrodki znajdują się w każdej gminie). Decyzje o przyznaniu lub odmowie przyznania pomocy wymagają uprzednio przeprowadzenia przez pracownika socjalnego rodzinnego wywiadu środowiskowego. Decyzje w sprawach świadczeń pomocy społecznej wydawane są w formie pisemnej. Od każdej decyzji służy prawo odwołania.

6.2. LITEWSKI SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ

Litwa, Republika Litewska (lit. *Lietuva* [ˈliɛtʊsˈvɐ], *Lietuvos Respublika*) – państwo unitarne w Europie, jeden z krajów bałtyckich, członek Unii Europejskiej i NATO; graniczy od zachodu z Rosją (obwodem kaliningradzkim), od południowego zachodu z Polską, od wschodu z Białorusią, od północy z Łotwą. Litwa podzielona jest na 10 okręgów, które dzielą się na 60 regionów. Te z kolei zostały podzielone na 53 rejonów i 7 rejonów miejskich, do których zaliczamy największe miasta znajdujące się na Litwie: Wilno (stolica kraju), Kowno, Kłajpeda, Szawle, Olita, Połaga i Poniewież. Ponadto każdy rejon podzielony jest na 546 gmin. Te mogą obejmować kilka wsi lub część małego i dużego miasta. Najbardziej zaludnionymi regionami są Dainava (Kowno) oraz Silainiai (Kowno) – ponad 70 tysięcy mieszkańców. Osobą zarządzającą gminą jest mer, natomiast w miastach wybierany jest burmistrz. Realizowana na Litwie polityka społeczna obejmuje system zabezpieczenia społecznego, ochrony zdrowia i politykę oświatową.¹⁰

Realizowana na Litwie polityka społeczna obejmuje system zabezpieczenia społecznego, ochronę zdrowia i politykę oświatową. Wszystkie osoby pracujące na podstawie umowy o pracę są objęte systemem zabezpieczenia społecznego. Składki na ubezpieczenia społeczne są również obowiązkowe dla osób samozatrudnionych, sportowców, artystów, osób otrzymujących dochody na podstawie umów autorskich, rolników, notariuszy i komorników itp.

Świadczenia z tytułu zabezpieczenia społecznego obejmują następujące rodzaje ryzyka:

- świadczenia z tytułu opieki zdrowotnej, macierzyństwa (ojcostwa)
- świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych
- zasiłki na wypadek śmierci
- świadczenia rentowe

¹⁰ <https://pl.wikipedia.org>

- świadczenia emerytalne
- renty rodzinne, świadczenia rodzinne
- bezrobocie.

Krajowy Fundusz Zabezpieczenia Społecznego (podlegający Ministerstwu Zabezpieczenia Społecznego i Zatrudnienia) i jego oddziały lokalne prowadzą rejestr osób podlegających ubezpieczeniom społecznym. Wszystkie działy litewskiego systemu zabezpieczenia społecznego są obowiązkowe dla pracowników, a tylko niektóre z nich (renty i emerytury, opieka zdrowotna, macierzyństwo/ojcostwo) dla osób samozatrudnionych. Te ostatnie mogą dobrowolnie przystępować do innych działów.

Osoby samozatrudnione nie są automatycznie objęte ubezpieczeniem zdrowotnym (mogą natomiast przystąpić do dobrowolnego społecznego ubezpieczenia zdrowotnego). Nie są objęte z urzędu ubezpieczeniem od wypadków przy pracy, chorób zawodowych i bezrobocia, ale są automatycznie objęte podstawowym i uzupełniającym ubezpieczeniem emerytalno-rentowym. Ubezpieczenie zdrowotne (obejmujące głównie świadczenia rzeczowe, z wyłączeniem świadczeń pieniężnych z tytułu choroby) jest obowiązkowe dla wszystkich osób zamieszkujących na Litwie. Systemy ubezpieczenia emerytalno-rentowego oraz zdrowotnego są różne dla pracowników i osób samozatrudnionych (system świadczeń jest jednakowy dla wszystkich, ale różne są stawki pobieranych składek).

Systemy zabezpieczenia społecznego na Litwie są finansowane przede wszystkim ze składek (osób ubezpieczonych i pracodawców) oraz podatków. Składka podstawowa na ubezpieczenie społeczne wynosi 30,8 proc. całkowitej kwoty dochodów brutto dla wszystkich rodzajów ubezpieczeń (z wyjątkiem ubezpieczeń od wypadków przy pracy i chorób zawodowych), z czego 27,8 proc. płaci pracodawca, a 3 proc. pracownik. Składka na ubezpieczenia zdrowotne wynosi 9 proc. całkowitej kwoty dochodów brutto, z czego 3 proc. płaci pracodawca, a 6 proc. pracownik. Państwo odprowadza składki w imieniu niektórych kategorii osób (częściowy udział w finansowaniu), w szczególności dzieci.

Zabezpieczeniem społecznym¹¹ są objęci wszyscy obywatele. Świadczenia z tytułu zabezpieczenia społecznego na Litwie obejmują następujące rodzaje ryzyka:

- świadczenia z tytułu opieki zdrowotnej, macierzyństwa (ojcostwa);
- świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych;
- zasiłki na wypadek śmierci;
- ubezpieczenie rentowe;
- emeryturę, wcześniejszą emeryturę, rentę rodzinną;
- bezrobociem;
- świadczeń rodzinnych.

¹¹ www.ec.europa.eu

Aby korzystać z systemu zabezpieczenia społecznego, należy przede wszystkim być pracownikiem najemnym lub osobą prowadzącą działalność na własny rachunek i odprowadzać składki. Krajowy fundusz ubezpieczeń społecznych (podlegający ministerstwu ds. zabezpieczenia społecznego i zatrudnienia) i jego oddziały lokalne wpisują te osoby do rejestru ubezpieczeń społecznych. Wszystkie działy litewskiego systemu zabezpieczenia społecznego są obowiązkowe dla pracowników najemnych, a tylko niektóre z nich (renty i emerytury, opieka zdrowotna, macierzyństwo, macierzyństwo/ojcostwo i ojcostwo) dla osób prowadzących działalność na własny rachunek. Te ostatnie mogą dobrowolnie przystępować do innych działów.

Osoby prowadzące działalność na własny rachunek nie są automatycznie objęte ubezpieczeniem zdrowotnym (mogą natomiast przystąpić do dobrowolnego społecznego ubezpieczenia zdrowotnego). Nie są objęte z urzędu ubezpieczeniem od wypadków przy pracy, chorób zawodowych i bezrobocia, ale są automatycznie objęte podstawowym i uzupełniającym ubezpieczeniem emerytalno-rentowym z wyjątkiem posiadaczy indywidualnych zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej, prowadzących działalność na własny rachunek, którzy są objęci wyłącznie ubezpieczeniem podstawowym. Ubezpieczenie zdrowotne (obejmujące głównie świadczenia rzeczowe, z wyłączeniem świadczeń pieniężnych z tytułu choroby) jest obowiązkowe dla wszystkich osób zamieszkujących na Litwie. Systemy ubezpieczenia emerytalno-rentowego oraz zdrowotnego są różne dla pracowników najemnych i osób prowadzących działalność na własny rachunek (system świadczeń jest jednakowy dla wszystkich, ale różne są stawki pobieranych składek).

Najważniejsze instytucje zarządzające systemem zabezpieczenia społecznego na Litwie są następujące:

- Ministerstwo ds. zabezpieczenia społecznego i zatrudnienia (*Socialinės apsaugos ir darbo ministerija*), którego zadaniem jest opracowywanie i wdrażanie skutecznego systemu pomocy społecznej, ubezpieczeń społecznych i zatrudnienia, zgodnego z normami UE, aby zwiększyć poziom zabezpieczenia społecznego osób zamieszkujących na Litwie. Ministerstwo opracowuje politykę i przepisy prawne dotyczące wszystkich działów zabezpieczenia społecznego (z wyłączeniem opieki zdrowotnej);
- Zarząd państwowego funduszu ubezpieczenia społecznego podlegający ministerstwu ds. zabezpieczenia społecznego i zatrudnienia (*Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*, SoDra) i jego biura lokalne odpowiadając za systemy ubezpieczeń, tj. świadczenia emerytalno-rentowe, świadczenia z tytułu choroby i macierzyństwa (świadczenia pieniężne), a także świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Zarząd państwowego funduszu ubezpieczenia społecznego podlegający ministerstwu ds. zabezpieczenia społecznego i zatrudnienia jest również odpowiedzialny za pobór składek wpłacanych do wszystkich systemów i przekazywanie ich

do państwowej kasa ubezpieczeń zdrowotnych (*Valstybinė ligonių kasa*), litewskiej giełdy pracy (*Lietuvos darbo birža*) oraz prywatnych funduszy emerytalnych;

- Litewska giełda pracy podlegająca ministerstwu ds. zabezpieczenia społecznego i zatrudnienia (*Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*) i jej biura lokalne odpowiadają za wdrażanie aktywnych i pasywnych środków walki z bezrobociem;
- Lokalne oddziały pomocy społecznej są odpowiedzialne za większość świadczeń nieobjętych ubezpieczeniem (świadczenia rodzinne) oraz usługi socjalne;
- Systemem opieki zdrowotnej zarządza ministerstwo zdrowia (*Sveikatos apsaugos ministerija*) oraz podlegająca mu państwowa kasa ubezpieczeń zdrowotnych (*Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos*). Ministerstwo zdrowia wykonuje zadania administracji państwowej w obszarze opieki zdrowotnej oraz wdraża politykę państwa w tym zakresie. Państwowa kasa ubezpieczeń zdrowotnych podlegająca ministerstwu zdrowia wykonuje budżet funduszu obowiązkowych ubezpieczeń zdrowotnych, poprzez regionalne kasy chorych (*teritorinės ligonių kamos*) płaci kontraktowym instytucjom ubezpieczeń zdrowotnych za usługi świadczone na rzecz ubezpieczonych (świadczenia rzeczowe z tytułu choroby i z tytułu macierzyństwa) oraz sprawuje kontrolę nad jakością usług opieki zdrowotnej.

Zgodnie z prawodawstwem litewskim wysokość składek na ubezpieczenia społeczne od wypadków przy pracy i chorób zawodowych różni się w zależności od poziomu ryzyka występującego w danym przedsiębiorstwie, a koszt ten ponosi wyłącznie pracodawca. Stawkę, wynoszącą od 0,18% do 1,8%, oblicza się na podstawie dochodów brutto. Zasiłki pogrzebowe i świadczenia rodzinne nie są wypłacane ze składek. Stanowią one część systemu powszechnego, mającego zastosowanie do wszystkich osób zamieszkałych na Litwie.

Ubezpieczenie na wypadek bezrobocia (*Nedarbo draudimo išmoka*) jest systemem ubezpieczenia społecznego obowiązkowym dla pracowników najemnych. Świadczenia udzielane w jego ramach są powiązane z dochodami.

Do otrzymywania przedmiotowych świadczeń kwalifikują się następujące osoby:

- wszyscy pracownicy najemni, w tym sprawujący funkcje wybieralne, urzędnicy, politycy krajowi, pracownicy sił zbrojnych, pracownicy krajowego urzędu dochodzeniowego i departamentu bezpieczeństwa narodowego;
- pracownicy sił zbrojnych, jeżeli odbyli wstępną obowiązkową służbę wojskową lub alternatywną służbę w ramach obrony narodowej bądź zostali zwolnieni ze służby po odslużeniu co najmniej połowy wymaganego okresu;

- bezrobotni przebywający na urlopie rodzicielskim, aby opiekować się dziećmi w wieku od 1 roku do 3 lat.

Aby móc pobierać świadczenie z ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, należy:

- być bezrobotnym;
- osiągnąć wiek aktywności zawodowej;
- nie uczęszczać na zajęcia w trybie dziennym prowadzone przez instytucje oświatowe;
- wykazywać się udokumentowanym minimalnym okresem ubezpieczenia;
- być zarejestrowanym na giełdzie pracy;
- aktywnie poszukiwać zatrudnienia i być gotowym na przyjęcie proponowanych ofert pracy lub korzystać z aktywnych instrumentów rynku pracy;
- nie pobierać świadczeń z tytułu choroby lub z tytułu macierzyństwa (ojcostwa) ani świadczeń emerytalno-rentowych z ubezpieczenia społecznego.

Minimalny okres ubezpieczenia wynosi 18 miesięcy w ciągu 3 lat poprzedzających rejestrację na giełdzie pracy. Istnieją wyjątki dla niektórych kategorii bezrobotnych, którzy odprowadzali składki, ale nie dysponują koniecznym minimalnym okresem ubezpieczenia społecznego (o ile zostali zwolnieni z inicjatywy pracodawcy, nie z własnej winy itp.). Istnieją również wyjątki dla bezrobotnych, którzy nie odprowadzali składek. Okres oczekiwania wynosi 7 dni kalendarzowych lub okres wypłacania zwolnionemu pracownikowi odprawy. Jeżeli do utraty pracy doszło z winy pracownika najemnego, okres oczekiwania wynosi 3 miesiące.

Świadczenie z tytułu bezrobocia nie jest wypłacane, jeżeli dana osoba:

- odmówiła przyjęcia zaproponowanej oferty pracy, stosownej do jej kwalifikacji zawodowych i stanu zdrowia, przy czym miejsce pracy znajdowało się w rozsądnej odległości od miejsca zamieszkania tej osoby;
- bez odpowiedniego uzasadnienia odmówiła korzystania z aktywnych instrumentów rynku pracy włączonych do indywidualnego planu działania;
- nie zgłosiła się na giełdę pracy w ustalonym terminie, aby odpowiedzieć na proponowaną ofertę pracy lub wziąć udział w inicjatywach organizowanych w ramach aktywnej polityki rynku pracy, bez podania odpowiedniego uzasadnienia;
- odmówiła poddania się badaniu lekarskiemu mającemu na celu określenie jej zdolności do pracy.

Nie nakłada się żadnej sankcji, jeśli bezrobotny może powołać się na ważne powody określone w ustawie (np. klęska żywiołowa, wypadek, zgon rodzica, dziecka lub współmałżonka itp.).

Świadczenie z ubezpieczenia na wypadek bezrobocia składa się z części stałej i części zmiennej. Część stała odpowiada wysokości dochodu wspieranego przez państwo (*Valstybes remiamos pajamos*), wynoszącej 350 LTL (101 EUR). Część zmienna jest natomiast powiązana z uzyskiwanym poprzednio przez bezrobotnego dochodem objętym obowiązkiem składkowym. Maksymalna wysokość świadczenia z tytułu bezrobocia nie może przekraczać, do dnia 31 grudnia 2012 r., kwoty 650 LTL (188 EUR). Świadczenie w pełnej kwocie wypłaca się przez pierwsze trzy miesiące bezrobocia. Przez pozostałe miesiące, aż do końca okresu wypłacania świadczenia, część zmienna zostaje zmniejszona o 50%.

Świadczenie z ubezpieczenia na wypadek bezrobocia może być pobierane jednocześnie z dodatkami z tytułu szkolenia, które otrzymuje bezrobotny uczestniczący w szkoleniu. Świadczenie nie może być niższe od dochodu wspieranego przez państwo, ani przekraczać 70% wynagrodzenia objętego obowiązkiem składkowym w bieżącym roku (*einamuju metu draudžiamosios pajamos*), zgodnie z ustaleniami rządu. Długość okresu wypłacania świadczenia z ubezpieczenia na wypadek bezrobocia (*Nedarbo draudimo išmoka*) jest uzależniona od liczby lat pracy:

- poniżej 25 lat pracy: 6 miesięcy;
- od 25 do 30 lat pracy: 7 miesięcy;
- od 30 do 35 lat pracy: 8 miesięcy;
- powyżej 35 lat pracy: 9 miesięcy.

Wypłata świadczenia z ubezpieczenia na wypadek bezrobocia ustaje, gdy beneficjent znajduje pracę jako pracownik najemny lub otwiera działalność na własny rachunek. Okres wypłacania świadczenia z ubezpieczenia na wypadek bezrobocia wydłuża się o dwa miesiące w przypadku osób, którym pozostało mniej niż pięć lat do osiągnięcia wieku emerytalnego. Bezrobotni, którzy byli ubezpieczeni przez 30 lat i w ciągu pięciu lat nabędą uprawnienia do pełnej emerytury, mogą ubiegać się o wcześniejszą emeryturę na podstawie ustawy o wcześniejszej wypłacie emerytur z krajowego ubezpieczenia społecznego (*Valstybinio socialinio draudimo senatves pensiju išankstinio mokejimo istatymas*).

Funkcjonują dwa główne systemy nieskładkowe obejmujące gwarantowane świadczenia minimalne: świadczenia pieniężne z pomocy społecznej i renta socjalna. Ponadto przyznawane są inne świadczenia służące zapewnieniu minimum socjalnego.

Świadczenie pieniężne z pomocy społecznej jest oparte na ocenie zasobów finansowych. Świadczenia przyznaje się wyłącznie na podstawie oceny uzyskiwanych dochodów i wartości własności. Renta socjalna jest oparta wyłącznie na ocenie zasobów finansowych. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (*Piniginė socialinė parama*) są wypłacane rodzinom i osobom samotnym zamieszkującym na Litwie, które nie są w stanie samodzielnie zapewnić sobie wystarczających środków do życia. Wnioskodawcy ubiegający się o świadczenie pieniężne z opieki społecznej mają przede wszystkim

obowiązek wygenerować samodzielnie możliwie najwyższe w ich przypadku dochody. Świadczenie pieniężne z pomocy społecznej obejmuje świadczenie społeczne (*Piniginė socialinė parama*) oraz zwrot kosztów ogrzewania, zużycia wody ciepłej i wody pitnej (*Būsto šildymo išlaidų, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijos*).

Powyższe świadczenia wypłaca się, jeżeli osoba mieszkająca samotnie lub co najmniej jedno ze współmałżonków (konkubentów) pracuje bądź w przypadku, w którym dana osoba nie pracuje, ponieważ:

- jest studentem uczącym się w trybie dziennym (do ukończenia 24. roku życia);
- jest emerytem, osobą, która osiągnęła wiek emerytalny lub osobą niepełnosprawną;
- opiekuje się niepełnosprawnym lub chorym członkiem rodziny;
- jest zarejestrowana w lokalnym biurze litewskiej giełdy pracy (*Lietuvos darbo birža*) lub agencji pośrednictwa pracy innego państwa członkowskiego jako osoba bezrobotna i otrzymuje świadczenie z tytułu bezrobocia (*Nedarbo darudimo išmoka*);
- opiekuje się dzieckiem poniżej trzeciego roku życia lub ósmego roku życia, jeżeli dziecko, zgodnie z zaleceniami lekarza, nie uczęszcza do placówki szkolnej lub nie ma możliwości uczęszczać do przedszkola albo instytucji przedszkolnej.

Rentę socjalną (*Šalpos pensija*) przyznaje się w celu zapewnienia minimalnego standardu życia osobom zamieszkującym na Litwie, które są szczególnie narażone na ryzyko społeczne, tj. osobom niepełnosprawnym, osobom, które osiągnęły wiek emerytalny, wielodzietnym matkom niepełnosprawnym lub na emeryturze oraz osobom niepełnosprawnym lub na emeryturze opiekującym się niepełnosprawnymi krewnymi. Renty socjalne są wypłacane osobom, które nie są uprawnione do pobierania świadczeń z budżetu zarządu krajowego funduszu ubezpieczeń społecznych podlegającego ministerstwu ds. zabezpieczenia społecznego i zatrudnienia (*Valstybinis*) socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, SoDra) bądź, w przypadku których świadczenia te są niewystarczające.

Od 1995 r. renty socjalne nie są przyznawane, ale wypłaca się je nadal osobom, które nabyły do nich prawo przed dniem 1 stycznia 1995 r. W 2004 r. przeprowadzono indeksację rent socjalnych i podwyższono ich kwotę po zatwierdzeniu nowej renty z podstawowego ubezpieczenia społecznego. Przed zmianą z 2004 r., renty te wypłacano według stawki z grudnia 1994 r.

Osoby niepełnosprawne z dysfunkcją narządu ruchu mają prawo do:

- świadczenia na pokrycie kosztów transportu wynoszącego 0,25 podstawowego świadczenia społecznego miesięcznie;
- świadczenia na zakup i techniczne dostosowanie specjalnego pojazdu, wypłacanego raz na 6 lat i wynoszącego maksymalnie 32-krotność podstawowego świadczenia społecznego.

Miesięczna wysokość świadczenia wynosi 100% różnicy między kwotą rzeczywistego dochodu rodziny lub osoby samotnej i kwoty dochodu wspieranego przez państwo (*Valstybės remiamos pajamos*), który wynosi 350 LTL (101 EUR) na osobę miesięcznie na pierwszego członka rodziny, także w przypadkach, kiedy świadczenie społeczne jest przyznawane tylko dziecku lub dzieciom, 80% na drugiego członka rodziny i 70% na trzeciego członka rodziny i kolejnych.

Świadczenie społeczne przyznaje się na okres trzech miesięcy, począwszy od pierwszego dnia miesiąca, w którym wpłynął wniosek, jeżeli w czasie składania wniosku osoba samotna lub członkowie rodziny byli uprawnieni do takiego świadczenia. Okres wypłacania świadczenia społecznego może zostać przedłużony (nieograniczoną liczbę razy), jeżeli sytuacja nie uległa zmianie.

Wydatki ponoszone przez rodzinę na ogrzewanie mieszkania standardowej wielkości nie powinny przekraczać 20% dochodu rodzinnego przekraczającego dochód wspierany przez państwo (350 LTL lub 101 EUR), na członka rodziny, 5% dochodu rodzinnego na podstawowy standard ciepłej wody i 2% dochodu rodzinnego na podstawowy standard wody pitnej. Zwrot kosztów przyznaje się za okres trzech miesięcy począwszy od daty nabycia odpowiednich uprawnień. Rodziny lub osoby samotnie zamieszkujące na Litwie, które są właścicielami mieszkania (apartamentu) w bloku mieszkalnym i które są uprawnione do zwrotu kosztów ogrzewania, mają prawo do zwrotu kosztów kredytu zaciągniętego wraz z innymi właścicielami w celu przeprowadzenia renowacji (modernizacji) budynku.

Kwota renty zależy od wysokości renty podstawowej z ubezpieczenia społecznego ustalonej przez rząd oraz od współczynnika wynoszącego od 0,75 do 0,2 dla różnych grup beneficjentów [od 270,00 LTL (78 EUR) do 720,00 LTL (209 EUR)]. Przy określaniu kwoty wsparcia uwzględnia się następujące czynniki: liczbę urodzonych i wychowywanych dzieci w przypadku matek (pięć lub mniej niż pięć), okres poświęcony na opiekę nad osobą niepełnosprawną (15 lat lub mniej), wiek osoby niepełnosprawnej w czasie wydania orzeczenia o niepełnosprawności oraz poziom niepełnosprawności. Renty socjalne przyznaje się od daty nabycia odpowiednich uprawnień. Mogą one być jednak przyznawane z mocą wsteczną do 12 miesięcy poprzedzających złożenie w administracji gminnej wszystkich dokumentów dotyczących przyznania renty socjalnej. Świadczenia są wypłacane przez cały okres niepełnosprawności, niezdolności do pracy lub częściowej zdolności do pracy a po osiągnięciu wieku emerytalnego – dożywotnio. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej i renty socjalne wypłacają władze gmin, do nich zatem należy kierować wnioski. Wnioskodawca musi wypełnić formularz wniosku o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej oraz załączyć do niego wymagane dokumenty, zawierające informacje na temat dochodu i własności rodziny. Termin wydania decyzji w sprawie przyznania świadczenia społecznego (*Socialinė pašalpa*) lub obliczenia i wypłaty kwoty zwrotu nie może przekraczać jednego miesiąca od daty otrzymania wniosku i wszystkich wymaganych dokumentów, zgodnie z procedurą określoną przez władze gminy. Otrzymane wnioski i dokumenty są sprawdzane

i analizowane. Nie przeprowadza się wywiadów środowiskowych. Decyzja w sprawie przyznania renty socjalnej musi zostać podjęta nie później niż w terminie 10 dni roboczych od dnia otrzymania wniosku.

6.2.1. REJON SOLECZNICKI

Rejon solecznicki (*Šalčininkų rajono savivaldybė* dosł. samorząd rejonu Soleczniki). Rejon solecznicki jest położony w południowo - wschodniej części Litwy w powiecie wileńskim. Powierzchnia rejonu wynosi 1491,4 km kw., co stanowi 15,3 proc. terytorium powiatu. Ośrodkiem administracyjnym jest odległe od Wilna o 44 km miasto Soleczniki.

Lokalna strategia rozwoju skierowana jest do mieszkańców Solecznik, którzy mają doczynienia z wieloma problemami społecznymi takimi jak: wykluczenie społeczne z powodu niskich dochodów, rosnące bezrobocie pomimo istniejących programów zatrudnienia, problemy związane z migracją, zarówno jednostek jak i rodzin. Jeden z bardziej niepokojących i narastających problemów miasta jest bezrobocie młodzieży. Wiele z tych problemów jest nierozzerwalnie związanych z ogólnymi trendami panujący na Litwie. Należy również zauważyć, że chociaż położenie geograficzne miasta Soleczniki jest wystarczająco wygodne dla różnych inicjatyw biznesowych to zdecydowana większość aktywnej zawodowo ludności pracuje w stolicy. Jest to powodem częściowego ograniczania powstawania nowych inicjatyw.

Powyższe problemy generują kolejne co pogarsza tylko sytuację demograficzną - ludność się starzeje, a rynek pracy staje się pasywny. Uwzględniając istniejące problemy społeczne w mieście Soleczniki, LGD (Lokalna grupa Działania) miasta Soleczniki opracowała lokalną strategię rozwoju, w którą społeczność miejska była aktywnie zaangażowana.

W chwili pisania niniejszego raportu, można śmiało powiedzieć, że dane z różnych publikacji dot. sytuacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym są już nieaktualne. Do ich zmiany przyczyniła się pandemia Covid-19, która w sposób szczególnie odbiła się na wszystkich sektorach gospodarczych kraju. Nie jest to jeszcze czas, by wyciągnąć wnioski dotyczące wpływu pandemii na funkcjonowanie sektora pomocy społecznej. Należy już w tym miejscu zaznaczyć jednak, że pomoc socjalna i aktywizacja osób, rozumiana jako narzędzie pomocy najuboższym, czyli wiodący temat tego raportu, będzie coraz istotniejszy w obecnej sytuacji, jako że pracownicy różnych sektorów gospodarczych stracili swoje miejsca pracy i znaczna część z tych osób będzie potrzebowała pomocy w ponownym wkroczeniu na rynek pracy a niekiedy nawet przekwalifikowaniem się. Będzie to istotne zwłaszcza wtedy, gdy okaże się, że kryzys obejmujący różne branże będzie długofalowy.

W rejonie Solecznickim dla aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie zawodowym, były realizowane następujące projekty z współfinansowaniem UE

Nazwa programu	okres realizacji projektu	wskaźniki	opis grupy docelowej	opis działań projektowych	Wnioskodawca	Czy był partner projektu? Jeśli tak, nazwa partnera
Nr. LT-PL-4R-327 „Jaunimo užimtumo skatinimas pasienio regione, gerinant jų profesinio darbo įgūdžius“ „Promowanie zatrudnienia młodzieży w regionie przygranicznym poprzez poprawę ich umiejętności zawodowych”.	2020-09-01 - 2021-02-28	Przeprowadzenie 8 wspólnych i 11 odrębnych działań związanych z zatrudnieniem (szkolenia i inne inicjatywy) dla 583 uczestników z rejonu sołecznickiego i powiatu sokólskiego	Młodzież w wieku od 15 do 19 lat z rejonu sołecznickiego i powiatu sokólskiego.	Działania projektowe mają na celu promocję doskonalenia umiejętności przedsiębiorczości wśród młodzieży. Działania projektu miały pozytywny wpływ na liczbę nowopowstałych podmiotów gospodarczych w regionie przygranicznym.	Administracja rejonu sołecznickiego	Powiat sokólski
Nr. 08.6.1-ESFA-T-927-02-0003 „Šalčininkų miesto darbingų asmenų verslumo žinių ir gebėjimų stiprinimas“ „Wzmocnienie wiedzy i umiejętności w zakresie przedsiębiorczości u osób pełnosprawnych w Sołecznikach”.	2020-12-29 – 2022-08-29	40 osób	osoby biernie zawodowo; bezrobotni; niepełnosprawni.	1. Organizacja cyklu szkoleniowego (Celem jest zapoznanie bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo osób w wieku produkcyjnym zamieszkałym w powiecie sołecznickim z różnymi zawodami.) 2. Organizacja szkoleń z zakresu skutecznego poszukiwania pracy. 3. Organizacja imprezy informacyjnej.	Administracja samorządu rejonu sołecznickiego	Lokalna Grupa Działania Miasta Sołecznickiego i Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Rejonu Sołecznickiego
Nr. 08.4.1-ESFA-V-416-09-0002 „Kompleksiškai teikiama paslauga šeimai plėtra Šalčininkų rajone“ „Rozwój kompleksowych usług rodzinnych w rejonie sołecznickim”.	2017-07-24 2022-08-31	Osoby (rodziny) z grup docelowych, które otrzymały usługi socjalne (liczba)-1635	Mieszkańcy rejonu sołecznickiego	Celem tego projektu jest stworzenie rodzinom gminy rejonu sołecznickiego dogodnych warunków do korzystania z kompleksowych usług, zapewnienie ich dostępności w celu umożliwienia rodzinie rozwiązywania kryzysów.	Administracja samorządu rejonu sołecznickiego	Nr partnera 1. Wspólnota miłosierdzia Bożego. Nr partnera 2 Rejonowy ośrodek opieki dziennej dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w rejonie sołecznickim

<p>Nr. 08.2.1-CPVA-R-908-01-0005 „Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijos „Vilties“ skyriaus pastato pritaikymas bendruomenės poreikiams“</p> <p>„Adaptacja budynku oddziału „Vilties“ Gimnazjum im. Stanisława Rapolionisa w Ejszyszkach do potrzeb gminy”</p>	<p>2017-12-27 - 2020-12-31</p>	<p>Budynek po remoncie - 1 obiekt.</p>	<p>Mieszkańcy, goście, przyjezdni, turyści starostwa w Ejszyszkach.</p>	<p>Po zrealizowaniu przez gminę rejonu sołecznickiego projektu przebudowy dawnej szkoły, wyremontowano pomieszczenia pierwszego i drugiego piętra, szkoła zmieniła przeznaczenie i stała się ośrodkiem rekreacyjno-biznesowym z rozwojem drobnej przedsiębiorczości, większymi możliwościami aktywności społecznej i wypoczynek, młodzież i seniorzy. Lokale przystosowane są również dla osób niepełnosprawnych: jest winda. W trakcie realizacji projektu zagospodarowano również teren, zainstalowano parking oraz odnowiono ciągi pieszce.</p>	<p>Administracja samorządu rejonu sołecznickiego</p>	<p>-</p>
<p>08.1.1-CPVA-R-407-01-0003 „Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra Šalčininkų rajone“</p> <p>„Rozwój infrastruktury usług socjalnych w rejonie sołecznickim”</p>	<p>2017-06-12 - 2020-02-29</p>	<p>„Osoby z grup docelowych, które bezpośrednio skorzystały z inwestycji w infrastrukturę usług społecznych” - 50 osób</p>	<p>osoby z ryzykiem społecznym i członkowie ich rodzin</p>	<p>W ramach projektu utworzono oddział domu spokojnej starości Čiužiakampis - 20-osobowy dom do samodzielnego życia dla osób z grup ryzyka społecznego i członków ich rodzin. Meble i wyposażenie zakupione w ramach projektu.</p>	<p>Administracja samorządu rejonu sołecznickiego</p>	<p>Dom opieki w Čiužiakampis samorządu sołecznickiego</p>

Instytucjami zajmującymi się pomocą socjalną ludziom z problemami, zagrożonym wykluczeniem społecznym jest „Giełda pracy” (LT „Užimtumo tarnyba”) - organizacja społeczna nie należąca do samorządu, zajmująca się sprawą aktywizacji i zatrudnienia osób z wyżej wymienionej grupy oraz stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania” (Asociacija Vietinė veiklos grupė), do której można składać wnioski na otrzymanie środków UE.

Do głównych działań statutowych „Giełdy pracy” (LT „Užimtumo tarnyba”) możemy zaliczyć:

- świadczenie usług na rynku pracy;
- wdrażać aktywną politykę rynku pracy i inne środki;
- współpraca z gminami obszaru usług, przedstawicielami społeczności i innymi partnerami rynku pracy w rozwiązywaniu problemów związanych z zatrudnieniem.
- dostarcza informacji o usługach giełdy pracy, wolnych miejscach pracy, sytuacji na rynku pracy, trendach;
- prowadzi rejestrację osób poszukujących pracy;
- podejmuje decyzje o nadaniu, zawieszeniu, przywróceniu i cofnięciu statusu bezrobotnego;
- świadczy usługi informacyjne, doradcze i pośrednictwo w zatrudnieniu;
- umożliwia studentom lub innym osobom odbycie stażu.

Do głównych działań statutowych Lokalnej Grupy Działania miasta Solecznicki (Šalčininkų miesto vietos veiklos grupė) możemy zaliczyć :

- wspieranie rozwoju obszarów wiejskich,
- czynny udział w przygotowaniu i wdrażaniu planów rozwoju obszarów wiejskich i programów w gminie solecznickiej,
- gromadzenie zainteresowanych podmiotów lokalnych, biznesowych i pozarządowych oraz innych organizacji w poszukiwaniu najodpowiedniejszych rozwiązań dla rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich i opieki społecznej;
- poszukiwanie innowacyjnych i skutecznych dróg lokalnych, przyrodniczych, kulturowych, ludzkich i wykorzystanie innych materialnych i niematerialnych zasobów na obszarach wiejskich
- promowanie i wspieranie lokalnych inicjatyw mieszkańców wsi w zakresie przedsiębiorczości, ochrony przyrody, edukacji, kultury, pomocy społecznej
- aktywizowanie młodzieży wiejskiej, zwiększanie jej szans na zatrudnienie
- przygotowanie strategii rozwoju obszarów wiejskich gminy solecznickiej:
- organizowanie kształcenia i szkolenia podmiotów zajmujących się rozwojem obszarów wiejskich;
- organizowanie i wspieranie realizacji projektów i inicjatyw z zakresu rozwoju obszarów wiejskich;

- udział w przygotowaniu innych programów rozwoju społeczno-gospodarczego regionu oraz ich realizacji;

W 2021 r. w rejonie solectnickim realizuje się program, którego celem jest zwiększenie zatrudnienia i który łączy w sobie wszystkie grupy zagrożone wykluczeniem społecznym tj.

- osoby długotrwale bezrobotne
- osoby bezrobotne po 50 roku życia
- kobiety powracających na rynek pracy po urlopach macierzyńskich i wychowawczych
- byli więźniowie
- osoby dziedziczące wykluczenie społecznie
- osoby niepełnosprawne

Dla wykonania wymienionego programu, Samorząd współpracuje ze Służbą Zatrudnienia przy Ministerstwie Ubezpieczeń Społecznych i Pracy Republiki Litewskiej. Celem programu jest zwiększanie zatrudnienia co w przyszłości będzie skutkowało zmniejszeniem napięć społecznych, segregacji wśród członków społeczności, zwiększonym dopasowaniem kwalifikacji siły roboczej do potrzeb rynku pracy, umożliwieniem bezrobotnym integracji i utrzymaniu się na rynku pracy poprzez nabycie praktycznych umiejętności. Działania finansowane z Programu Poprawy Zatrudnienia na rzecz zatrudnienia bezrobotnych mogą być organizowane w instytucjach budżetowych i przedsiębiorstwach komunalnych gminy rejonu solectnickiego. Program jest finansowany z budżetu państwa Republiki Litewskiej poprzez specjalne dotacje celowe do budżetów gmin.¹²

6.3. BUŁGARSKI SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ

Bułgaria, Republika Bułgarii (bułg. България, Република България) – państwo położone w południowo-wschodniej Europie, na Balkanach. Graniczy z Serbią oraz Macedonią Północną od zachodu, Grecją i Turcją od południa, Morzem Czarnym od wschodu i Rumunią od północy. Terytorium Bułgarii podzielone jest na 28 prowincji obejmujących 278 gmin. Gminy posiadają osobowość prawną, przysługuje im prawo własności i mogą prowadzić swoją gospodarkę w oparciu o niezależny budżet. Władzę w gminach sprawują rady gminne, które są podstawowym elementem władzy samorządowej. W ich gestii znajduje się określanie kierunków rozwoju gminy.

Ubóstwo w Bułgarii jest zjawiskiem powszechnym. Od 2020 r. granica ubóstwa wynosi 185 EUR miesięcznie lub mniej, a około 1,5 miliona obywateli Bułgarii (22% populacji) żyje poniżej progu ubóstwa.¹³ Według Eurostatod 2017 r. 23,4% ludności Bułgarii żyje w niebezpieczeństwie ubóstwa.

¹² ŠALČININKŲ MIESTO VIETOS PLĖTROS STRATEGIJA 2014-2020 M

¹³ Дневник (30.04.2019). „Общо 1.5 млн. Българи продължават да живеят под прага на бедността”. Dnevnik (w języku bułgarskim)Encyklopedia site:pl.wikiqube.net

Rynek pracy w Bułgarii został dotknięty kryzysem gospodarczym i bezrobocie cykliczne stało się bezrobociem strukturalnym. Długotrwałe bezrobocie i odmowa aktywnego poszukiwania pracy pomimo miejsc pracy (zniechęcenie) to główne z wyzwań dla polityki rynku pracy. Poziom braku aktywności zawodowej w Bułgarii należy do najwyższych w UE. Brak aktywności jest źródłem ubóstwa. Ponadto wysoki poziom bezczynności stwarza zagrożenie dla finansowania z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i stanowi poważny problem.

Kryzys na rynku pracy pogłębiają zmiany demograficzne. Młoda i wykwalifikowana siła robocza emigruje. Spotyka się wielu młodych ludzi przebywających w Bułgarii, którzy mają ogromne trudności z wejściem na rynek pracy. Bezrobocie wśród młodzieży i brak aktywności wśród młodych ludzi jest najpoważniejszym powodem do niepokoju. W perspektywie średnio- i długookresowej, starzenie się siły roboczej w Bułgaria może stanowić przeszkodę w dynamicznym rozwoju gospodarki.¹⁴

Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym są obsługiwane przez co najmniej pięć różnych agencji, w zależności od rodzaju wymaganych usług:

- Agencja Pracy - dostarcza informacji o wolnych miejscach pracy i obowiązujących środkach; oraz programach aktywizacyjnych, zapewnia szkolenia i informacje na temat przekwalifikowania.
- Agencja Socjalna - wypłaca świadczenia socjalne (głównie miesięczne świadczenia pieniężne, zasiłki rodzinne na dzieci, zasiłki na ogrzewanie i zasiłki dla osób niepełnosprawnych).
- Krajowy Instytut Zabezpieczenia Społecznego - wypłaca zasiłek dla bezrobotnych.
- Ministerstwo Edukacji - odpowiada za kursy czytania i pisanie dla dorosłych z niskim wykształceniem
- Krajowe / Terytorialne Ekspertskie Komisje Lekarskie - poświadczają niepełnosprawność i stopień zdolności do pracy.

Zakres ochrony socjalnej w Bułgarii obejmuje klasyczny składkowy system ubezpieczenia społecznego, nieskładkowe systemy zabezpieczenia społecznego oraz pomoc społeczną, w tym system usług socjalnych. System ten obejmuje celowe programy pomocy i opieki społecznej, tworzenia miejsc pracy dla grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, świadczeń rodzinnych na dzieci itp.

Nieskładkowe systemy zabezpieczenia społecznego i system pomocy społecznej są finansowane z budżetu państwa. Uprawnienie do świadczeń w ramach tych systemów ocenia się na podstawie szeregu kryteriów, w tym oceny zasobów finansowych. Systemy ubezpieczeń społecznych są finansowane ze specjalnych budżetów funduszy ubezpieczeń społecznych.

Publiczny system ubezpieczeń społecznych zarządzany przez narodowy zakład ubezpieczeń zapewnia odszkodowania pieniężne, świadczenia i renty z tytułu:

¹⁴ <https://documents1.worldbank.org>

- tymczasowej niezdolności do pracy;
- macierzyństwa;
- tymczasowej ograniczonej zdolności do pracy (przeniesienie na inne stanowisko);
- bezrobociem;
- inwalidztwa;
- podeszłego wieku;
- śmierci.

Obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne, jak również opieka zdrowotna finansowana z budżetu, zapewniają podstawowy pakiet usług opieki zdrowotnej, finansowany albo z budżetu narodowej kasy ubezpieczeń zdrowotnych, albo z budżetu państwa w zależności od systemu. Pomoc społeczna, zdefiniowana w prawodawstwie krajowym, obejmuje świadczenia pieniężne lub rzeczowe, które uzupełniają lub zastępują dochód do poziomu pozwalającego na pokrycie podstawowych potrzeb życiowych lub nieprzewidzianych potrzeb osób i rodzin korzystających ze wsparcia.¹⁵

6.3.1. GMINA PAVLIKENI

Gmina Pavlikeni (bułgarski: Община Павликени) jest to miasto (obshtina) w Prowincji Wielkie Tyrnowo, Środkowo-północna Bułgaria, zlokalizowane głównie w Nizinie Naddunajskiej. Nazwa pochodzi od jej centrum administracyjnego - miasta Pavlikeni. Gmina obejmuje obszar 622,56 km² z populacją 26 342 mieszkańców .

W Gminie Pavlikeni jak i całym kraju powodem wysokiej stopy bezrobocia jak też problemów związanych z aktywizacją zawodową osób wykluczonych społecznie, długotrwale bezrobotnych i bezrobotnych są :

- Wczesne porzucanie systemu edukacji;
- Brak kwalifikacji i umiejętności zawodowych;
- Zatrudnienie tymczasowe i/lub krótkoterminowe;
- Zmniejszone wakaty na rynku pracy.

Dla aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie zawodowym, były i są realizowane następujące projekty z współfinansowaniem UE:

1. Projekt „Integracja społeczna, ekonomiczna i edukacyjna słabszych grup społecznych w gminie Pavlikeni”

¹⁵ <https://eures.praca.gov.pl>

Okres realizacji: 06.03.2019 – 31.12.2021r.

Organizacja finansująca: Programy Operacyjne „Rozwój Zasobów Ludzkich” oraz „Nauka i Edukacja na rzecz Inteligentnego Rozwoju”

Cel: poprawa jakości życia, włączenie społeczne i ograniczenie ubóstwa, a także trwała integracja grupy najbardziej zmarginalizowanej, m.in. przedstawiciele Romów poprzez realizację kompleksu działań i zastosowanie podejścia zintegrowanego.

Założenia:

- aktywizacja i motywacja osób nieaktywnych zawodowo na terenie Gminy Pavlikeni, organizowanie szkoleń w celu zdobycia kwalifikacji zawodowych;
- zapewnienie zatrudnienia;
- poprawa dostępu do usług socjalnych i zdrowotnych osób zagrożonych, m.in. przedstawiciele Romów z gminy Pavlikeni;
- rozwój społeczności lokalnych i przełamywanie negatywnych postaw;
- popularyzacja tożsamości kulturowej społeczności romskiej w gminie Pavlikeni;
- aktywizacja i upoważnienie rodziców do udziału w procesie edukacji;
- poprawa środowiska edukacyjnego w Gimnazjum „Bacho Kiro” – Pavlikeni, gdzie w sposób zintegrowany uczą się uczniowie z mniejszości etnicznych;
- przezwyciężanie negatywnego nastawienia społecznego opartego na pochodzeniu etnicznym i tożsamości kulturowej (m.in. poprzez kampanie informacyjne ukierunkowane na niedyskryminację ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub przekonania religijne).

2. Projekt „Opieka patronacka Plus w gminie Pavlikeni”

Okres realizacji: 05.05.2021 – 05.06.2021

Organizacja finansująca: Program Operacyjny „Rozwój Zasobów Ludzkich” 2014-2020

Cel: udzielanie pomocy poprzez objęcie patronatem (zintegrowane usługi zdrowotne i socjalne) dla osób starszych i niepełnosprawnych poprzez usługi w środowisku domowym, a także wsparcie adaptacji usług społecznych – działania delegowane przez państwo organom publicznym w zakresie rozprzestrzeniania się COVID -19.

Założenia:

- opieka patronacka;
- zapobieganie rozprzestrzenianiu się COVID-19 w usługach społecznych – działania delegowane przez państwo organom publicznym.

3. Projekt „Utworzenie i rozwój Miejskiego Przedsiębiorstwa Społecznego „Zielone Systemy” w gminie Pavlikeni”

Okres realizacji: 01.12.2021 – 31.07.2021 plus 6-miesięczny okres trwałości

Organizacja finansująca: PO „Rozwój Zasobów Ludzkich” 2014 – 2020 poprzez podejście do rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Cele: stworzenie warunków i możliwości zatrudnienia i integracji zawodowej przedstawicieli grup docelowych w nowopowstałym przedsiębiorstwie, zapewnienie wsparcia integracji społecznej grup słabszych poprzez stworzenie odpowiednich warunków ich integracji zawodowej w sferze ekonomii społecznej.

Założenia:

- utworzenie miejskiego przedsiębiorstwa społecznego i zapewnienie zatrudnienia osobom defaworyzowanym na rynku pracy, a także innym grupom wykluczonym społecznie;
- stworzenie warunków do optymalnego środowiska pracy i integracji społecznej wyznaczonych osób z grup docelowych.

3. Wdrożone i aktualne projekty w ramach projektu „Piękna Bułgaria”

Ostatnim z wielu projektów finansowanych w ramach Projektu „Piękna Bułgaria”, a obecnie realizowanych na terenie gminy Pavlikeni, jest „Budowa placów zabaw dla dzieci z udogodnieniami, dostępnym środowiskiem, rozbudowa i naprawa ogrodzenia przedszkola „Sluntse” w Pavlikeni ”

Organizacja finansująca: Projekt „Piękna Bułgaria”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Główny cel: budowa dwóch placów zabaw dla dzieci wraz z zapleczem: dostępne otoczenie i zagospodarowanie podwórka.

Pozostałe cele: bezrobotni są najemni podczas realizacji prac budowlanych na budowie, instalacja nowych udogodnień dla dzieci.

Założenia:

- wykonywanie prac budowlanych i remontowych;
- zatrudnienie osób bezrobotnych.

4. Projekty w ramach Programu Regionalnego - ostatni z nielicznych projektów finansowanych w ostatnich latach przez Program Regionalny został zrealizowany w 2020 roku.

Okres realizacji: 03.08.2020 – 30.11.2020

Organizacja finansująca: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej – Agencja Pracy

Cele: zatrudnienie osób bezrobotnych z grup słabszych, zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Założenia:

- zatrudnienie 6 osób w pełnym wymiarze czasu pracy przez 4 miesiące na stanowisku „pracownik przy utrzymaniu ulic”;

- wykonywanie czynności takich jak sprzątanie ulic i wywóz śmieci, malowanie oznaczeń ulic oraz udział w pracach remontowych.

Do walki z bezrobociem oraz w celu aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wyłoniono następujące instytucje prowadzone przez samorząd terytorialny oraz organizacje społeczne działające w obszarze działalności samorządu terytorialnego :

- Usługi socjalne na terenie gminy Pavlikeni są świadczone przez Kompleks Opieki Społecznej, który łączy następujące usługi:

- Centrum rehabilitacji społecznej i integracji dzieci i dorosłych osób niepełnosprawnych;
- Przedszkole dla dzieci niepełnosprawnych
- Centrum Wsparcia Publicznego
- Rodzinny ośrodek zakwaterowania dla dzieci niepełnosprawnych „Ljubow”;
- Rodzinny ośrodek zakwaterowania dla dzieci niepełnosprawnych „Nadieżda”;
- Rodzinny ośrodek noclegowy dla młodzieży niepełnosprawnej „Św. Mina”;
- Rodzinne centrum noclegowe dla dzieci „Vyara”;
- Dom dla osób starszych we wsi Karaisen;
- Domowy patronat społeczny;
- Domowy patronat społeczny to zespół usług społecznych świadczonych w gminie. Obejmują one dostawę żywności, pomoc w gospodarstwie domowym, zaopatrzenie użytkowników w artykuły pierwszej potrzeby oraz usługi domowe;
- Centrum wsparcia rozwoju osobistego – Pavlikeni;
- Miejski kompleks dziecięcy – Pavlikeni;
- Miejskie przedsiębiorstwo społeczne „Zielone Systemy” – przedsiębiorstwo powstało i zapewnia zatrudnienie i optymalne środowisko pracy dla osób niepełnosprawnych, znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy oraz osób z innych grup wykluczonych społecznie.

Metody, jakimi posługują się osoby pracujące w pomocy socjalnej z osobami zagrożonymi ubóstwem lub wykluczeniem społecznym obejmują są następujące:

- Stosowane przede wszystkim metody indywidualnej komunikacji z osobami zagrożonymi;
- Przy wykonywaniu czynności opiekuńczych w środowisku domowym stosowane podejścia do pracy są zgodne z indywidualnymi cechami użytkownika usług;
- Metody wsparcia – pomoc fizyczna w wykonywaniu codziennych czynności domowych, konsultacje, kontakty towarzyskie itp.
- W celu pomocy osobom z grup szczególnie wrażliwych (bezrobotnych, długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie) na wskazane stanowiska powołano:
 - mediator edukacyjny – 2 osoby;

- mediator ds. zdrowia – 1 osoba;
- mediator młodzieżowy – 1 osoba.

6.4. NOWE SPOJRZENIE NA INTEGRACJĘ SPOŁECZNĄ W UNII EUROPEJSKIEJ

Komisja Europejska przedstawiła plan działania na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2021–2027. Zakłada on m.in. lepszy dostęp do edukacji, rynku pracy, opieki zdrowotnej oraz zasobów mieszkaniowych. Komisja przedstawia plan działania na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2021–2027¹⁶. Plan działania wspiera włączenie społeczne dla wszystkich, uznaje ważny wkład migrantów w budowanie UE oraz analizuje bariery, które mogą utrudniać udział w życiu społeczeństwa europejskiego i włączenie do niego osób pochodzących ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Opiera się na zasadzie, że integracja sprzyjająca włączeniu społecznemu wymaga wysiłków zarówno ze strony zainteresowanej osoby, jak i całej społeczności. W planie ujęto nowe działania, które opierają się na osiągnięciach poprzedniego planu działania z 2016 r.

Wiceprzewodniczący ds. promowania naszego europejskiego stylu życia Margaritis Schinas powiedział: - *Włączenie społeczne to wzorzec europejskiego stylu życia. Polityka integracji i włączenia społecznego ma zasadnicze znaczenie dla nowo przybyłych, dla społeczności lokalnych i przyczynia się do tworzenia spójnych społeczeństw i silnych gospodarek. Każdy, kto ma prawo do pobytu w Europie, powinien mieć dostęp do narzędzi niezbędnych do pełnego wykorzystania własnego potencjału oraz do przyjęcia praw i obowiązków związanych z naszą Unią.*

Komisarz do spraw wewnętrznych Ylva Johansson powiedziała: - *Integracja i włączenie społeczne to słuchanie społeczności migrantów i zapewnienie wszystkim praw, niezależnie od pochodzenia. Integracja uwzględniająca włączenie społeczne daje te same narzędzia i wsparcie potrzebne do uczestnictwa w życiu społecznym, tak aby migranci mogli w pełni wykorzystać swój potencjał, a nasze społeczeństwa mogły czerpać z ich siły i umiejętności.*

Jak podkreślono w nowym pakcie o migracji i azylu udana integracja i włączenie społeczne stanowią zasadniczy element dobrze zarządzanej i skutecznej polityki migracyjnej i azylowej. Mają one również zasadnicze znaczenie dla spójności społecznej i dla dynamicznej gospodarki, która przynosi korzyści wszystkim. W planie działania proponuje się ukierunkowane i dostosowane do potrzeb wsparcie uwzględniające indywidualne czynniki, które mogą stanowić szczególne wyzwanie dla osób ze środowisk migracyjnych, takie jak płeć czy religia. Udana integracja i włączenie społeczne zależą zarówno od wczesnego działania, jak i od długoterminowego zaangażowania.

¹⁶ <https://ec.europa.eu>

Chociaż rządy krajowe są przede wszystkim odpowiedzialne za tworzenie i wdrażanie polityki społecznej, UE odgrywa kluczową rolę we wspieraniu państw członkowskich poprzez finansowanie, opracowywanie wytycznych oraz wspieranie odpowiednich partnerstw. Główne działania to:

- Kształcenie i szkolenie sprzyjające włączeniu społecznemu – od wczesnego dzieciństwa po szkolnictwo wyższe, ułatwiające uznawanie kwalifikacji i ustawiczne uczenie się języków, przy wsparciu z funduszy UE.
- Poprawa możliwości zatrudnienia i uznawania umiejętności, aby w pełni docenić wkład społeczności, a zwłaszcza kobiet, oraz zapewnić im wsparcie w wykorzystywaniu ich pełnego potencjału. Komisja będzie współpracować z partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz z pracodawcami w celu promowania integracji na rynku pracy, wspierania przedsiębiorczości i ułatwiania pracodawcom uznawania i oceniania umiejętności.
- Promowanie dostępu do usług zdrowotnych, w tym usług w zakresie zdrowia psychicznego. Oprócz specjalnego finansowania ze środków UE, plan działania mówi o zapewnianiu ludziom informacji o ich prawach oraz uznaje szczególne wyzwania, przed którymi stoją kobiety, zwłaszcza w czasie ciąży i po porodzie. Plan działania wspiera również państwa członkowskie w wymianie najlepszych praktyk w tej dziedzinie.
- Dostęp do odpowiedniego i przystępnego cenowo mieszkalnictwa finansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Azylu i Migracji oraz programu InvestEU, a także finansowanie platform służących wymianie doświadczeń na szczeblu lokalnym i regionalnym na temat zwalczania dyskryminacji na rynku mieszkaniowym i segregacji mieszkaniowej.

Plan działania będzie realizowany poprzez mobilizację finansowania UE i tworzenie partnerstw ze wszystkimi zaangażowanymi podmiotami: migrantami, społecznościami przyjmującymi, partnerami społecznymi i gospodarczymi, społeczeństwem obywatelskim, władzami lokalnymi i regionalnymi oraz sektorem prywatnym. Wzmocniona zostanie pozycja społeczności przyjmujących i wspierana będzie ich rola, która polega na opracowywaniu i wdrażaniu środków i programów integracyjnych. Równocześnie podkreśla się rolę odpowiedzialności zainteresowanych osób za udział w życiu społeczeństwa przyjmującego. Celem planu jest również dążenie do unowocześnienia dostępu do usług za pomocą narzędzi cyfrowych. Ponadto plan przyczyni się do rozwoju wiedzy naukowej w celu wspierania dalszego rozwoju polityki i zapewnienia dobrego monitorowania wyników.

Plan działania na rzecz integracji i włączenia społecznego uzupełnia obecne i przyszłe strategie UE na rzecz wspierania równości i spójności społecznej, tak aby wszyscy byli w pełni zaangażowani w europejskie społeczeństwa i mogli w pełni w nich uczestniczyć. Będzie on realizowany wraz z zapowiadany planem wdrożenia Europejskiego filaru praw socjalnych oraz unijnym planem działania

przeciwko rasizmowi. Będzie również ściśle powiązany z unijnymi ramami strategicznymi na rzecz równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów, strategią na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025, strategią na rzecz równości osób LGBTIQ 2020–2025, planowaną strategią zwalczania antysemityzmu oraz sprawozdaniem na temat obywatelstwa UE.

VII. UZASADNIENIE TWORZENIA I WDRAŻANIA MODELU WSPÓŁPRACY

W Województwie Podlaskim nie istnieje system współpracy pomiędzy samorządami, publicznymi instytucjami pomocy społecznej, rynkiem pracy i organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze integracji społeczno-zawodowej. Współpraca pomiędzy tymi podmiotami jest podejmowana, ale ma charakter akcyjny, wybiórczy i w dużej mierze uznaniowy. Brak systemowych rozwiązań powoduje, że działania podejmowane przez te rodzaje podmiotów nie są skoordynowane, nie uzupełniają się, za to często się powielają. To z kolei powoduje, że środki finansowe, zasoby ludzkie i instytucjonalne tych podmiotów nie są efektywnie wykorzystywane, a świadczone przez nie usługi nie są skuteczne i użyteczne z punktu widzenia ich odbiorców czyli osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Model będzie zaprezentowany wśród instytucji, które mogą korzystać z wypracowanego rozwiązania i zgodnie z przyjętymi założeniami będą mogły świadczyć usługi integracji społeczno-zawodowej na rzecz podopiecznych Centrów Integracji Społecznych. Wnioski z przeprowadzonych konsultacji wewnętrznych z udziałem przedstawicieli instytucji, do których kierowane jest rozwiązanie wypracowane w projekcie grantowym pokazały jednoznacznie, że współpraca instytucjonalna/różnosektorowa zgodnie z prezentowanym Modelem jest możliwa i przynosi korzyści przede wszystkim dla beneficjentów wspólnych działań, jak i realizujących je partnerów. Wnioski wskazują, że chociażby współpraca Powiatowego Urzędu Pracy, Ośrodka Pomocy Społecznej, organizacji pozarządowych i samorządów tworzy nową jakość świadczenia usług i bardziej efektywnego wykorzystania środków i potencjału, którym dysponują oddzielnie te podmioty poprzez:

- koordynację podejmowanych działań,
- zapewnienie ich ciągłości i kompleksowości z punktu widzenia odbiorców, ułatwienie korzystania przez nich z usług,
- racjonalne wykorzystanie dostępnych zasobów oraz skuteczne wykorzystywanie zewnętrznych źródeł finansowania,
- poprawę jakości świadczonych usług,
- zwiększenie ich skuteczności,

- a także zwiększenie użyteczności świadczonych usług.

Dzięki temu zarówno odbiorcy działań partnerów, jak i sami partnerzy odnoszą korzyści, niejednokrotnie niemożliwe do osiągnięcia przy braku współpracy. Najważniejsze korzyści dla beneficjentów usługi świadczonej w ramach Modelu to:

- lepsze rozpoznanie potrzeb beneficjenta w wyniku wspólnie prowadzonej przez partnerów wszechstronnej diagnozy potrzeb (z ramienia Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Urzędów Pracy),
- w konsekwencji lepsze dopasowanie oferty wsparcia do potrzeb podopiecznych Centrów Integracji Społecznych
- poszerzenie i zintegrowanie form wsparcia m.in. o wsparcie pośrednika pracy,
- komplementarność wsparcia i koordynacja działań skierowanych do podopiecznych Centrów Integracji Społecznej
- możliwość włączenia się podopiecznych Centrów Integracji Społecznych w kształtowanie oferty aktywizacji, zarówno zawodowej jak i społecznej.

Dla partnerów/ realizatorów projektu standardowego podstawowe korzyści ze współpracy to:

- optymalizacja wykorzystania zasobów, przede wszystkim ludzkich, dzięki wspólnej realizacji działań,
- optymalizacja i bardziej efektywne wykorzystanie instrumentów wsparcia, którym dysponują partnerzy/ realizatorzy
- poprawa skuteczności działań,
- poznanie się partnerów/ realizatorów w wymiarze instytucjonalnym,
- wzmocnienie potencjału instytucjonalnego partnerów/ realizatorów.

Wdrożenie Modelu przynosi również korzyści dla całej społeczności lokalnej poprzez instrumenty związane z aktywizacją społeczną tj. lepsze rozpoznanie problemów społecznych, skuteczniejsze ich rozwiązywanie, wzrost zaufania do instytucji i organizacji pracujących w partnerstwie, upowszechnianie idei współpracy lokalnej i partnerskiego rozwiązywania problemów, co może motywować mieszkańców do nawiązywania współpracy w innych dziedzinach.

Biorąc pod uwagę brak powszechnej wiedzy i doświadczeń we współpracy międzyinstytucjonalnej (NGO- instytucje społeczne – agencje zatrudnienia – JST – instytucje szkoleniowe - pracodawcy), a także istniejące ograniczenia prawnoinstytucjonalne, Model zakłada współpracę w zakresie jednej usługi w sferze integracji społeczno-zawodowej skierowanej do wybranej grupy beneficjentów, tj. podopiecznych Centrów Integracji Społecznych. Takie rozwiązanie jest bardziej realne do wdrożenia, zwłaszcza przy

braku wcześniejszej współpracy, ale jednocześnie daje możliwość poszerzenia rozwiązań wypracowanych w ramach Modelu na inne usługi w sferze integracji społeczno-zawodowej.

Model jest możliwy do wdrożenia w ramach obowiązujących przepisów prawnych (2021 rok), a według oceny ekspertów będzie mógł być także bez przeszkód realizowany w ramach nowej perspektywy finansowej na lata 2021 – 2027 w zakresie aplikowania o środki krajowe i europejskie na działanie i funkcjonowanie Centrów Integracji Społecznych, czy aktywizację społeczno-zawodową grup wykluczonych społecznie, zagrożonych ubóstwem. Wnioski wskazane w raporcie z przeprowadzonych konsultacji wewnętrznych wskazują, że nowa perspektywa finansowa na lata 2021-2027 może nawet ułatwić praktyczne wdrażanie Modelu i efektywnie móc aktywizować społecznie i zawodowo podopiecznych Centrów Integracji Społecznej.

Tworzenie Modelu oraz wnioski z przeprowadzonych konsultacji z partnerami zagranicznymi i konsultacji wewnętrznych z udziałem przedstawicieli instytucji, do których kierowane będzie rozwiązanie wypracowane w projekcie grantowym dostarczyły również praktycznej wiedzy w zakresie tego, co w zakresie obowiązujących rozwiązań prawnych, instytucjonalnych i finansowych ogranicza rozwój współpracy. Na jej podstawie zostały sformułowane wnioski i rekomendacje, które zostały opisane w oddzielnym dokumencie stanowiącym.

VIII. KONCEPCJA ORGANIZACYJNA I MERYTORYCZNA MODELU WSPÓŁPRACY

Model współpracy i skorelowanych działań na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym ma budować system współpracy różnych instytucji, tj. organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, agencji zatrudnienia, instytucji szkoleniowych i pracodawców. Jego propozycja uwzględnia więc współdziałanie/ partnerstwo ww. instytucji. Taka konstrukcja opiera się na wnioskach teoretycznych dotyczących zasad kooperacji, rekomendacjach z dobrych praktyk, kompetencjach legislacyjnych podporządkowanych instytucjom (każdy z podmiotów porusza się w obrębie własnych zadań), a przede wszystkim postrzeganiu modelu współpracy w kontekście kompleksowego systemu pomocy, zamiast kolejnego zadania do wdrożenia dla podmiotów.

Obok samorządów, instytucji pomocy i integracji społecznych oraz podmiotów sektorowych istotnych z punktu widzenia ubóstwa i wykluczenia społecznego (m.in. placówki szkoleniowe, rynku pracy, aktywności społecznej i organizacje pozarządowe) niezbędnym elementem systemu jest zarządzanie, administrowanie i decyzyjność działań, czyli codzienne zadania władz samorządowych. W modelu przewidziano zaangażowanie jednostek samorządu terytorialnego na różnych jego etapach.

Zaangażowanie jednostek samorządu terytorialnego, jednostek im podległych ma też znaczenie edukacyjne (m.in. dotyczące pomocy społecznej, roli pracowników socjalnych, roli Centrów Integracji Społecznej), promocyjne (m. in. Usług i aktywności społecznych) i wzmacniające dla podmiotów pomocowych (m.in. prestiż współpracy w charakterze partnera, docenienie profesji i jej efektów pracy z osobami, grupami etc.).

W pracy nad modelem współpracy, Centrum Integracji Społecznej w Łomży będzie realizowało zadania upowszechniania modelu w przypadku aplikowania i realizacji przyszłych projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych (w tym krajowych, unijnych) na rzecz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczonych społecznie oraz działania inspirujące i wspierające dla instytucji i pracowników (przede wszystkim Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomży).

Opracowanie modelu współpracy zakłada 4 kroki milowe (KM):

KM 1 – Plan współpracy z Partnerem

KM 2 – Opracowanie rozwiązania (produktu)

KM 3 – Opracowanie końcowej wersji rozwiązania i planu jego wdrożenia

KM 4 – Wdrożenie rozwiązania

Na potrzeby profesjonalizacji współpracy powołano Zespół ds. realizacji projektu grantowego „Współpraca Ekonomii Społecznej – Lokalnych samorządów – Biznesu – NGO” współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020, który przy ścisłej współpracy z Centrum Integracji Społecznej w Łomży, Miejskim

Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Łomży a także z przedstawicielami partnerów zagranicznych z Pavlikeni Municipality (Bułgaria) oraz rejonu sołecznickiego (Litwa), którego zadaniem będzie praca nad tworzeniem i wdrożeniem modelu współpracy. Budowanie zespołu uwzględnia metodykę pracy grupowej, ma być zorientowane na wspólne działania na rzecz określonych celów podmiotów osób/ rodzin i lokalnego środowiska objętych wsparciem w ramach projektu standardowego realizowanego przez Miasto Łomża „Regionalne Innowacje Społeczne – Centra Integracji Społecznej województwa podlaskiego”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020.

Praca nad modelem zakłada czasowość. Przyjęto założenie, że wdrożenie IV etapów MODELU to czas dziesięciu miesięcy. Okres ten jest zdeterminowany działaniami edukacyjnymi, jego akceptacją przez władze Miasta Łomża, organizacją prac we współpracy z partnerami zagranicznymi, budowaniem kooperacji podmiotów i szkoleniem, czasem na realizację wsparcia, planów pomocowych na rzecz podopiecznych CIS-ów oraz budowania profesjonalizmu podmiotów i ich zasobów oraz ewaluacją: podsumowaniem, prezentacją efektów.

Na podstawie analizy wniosków z konsultacji wewnętrznych z udziałem instytucji, do których kierowane będzie Model współpracy, wypracowano efektywne działania aktywizacji zawodowej i społecznej podopiecznych CISów:

- w bezpośrednim kontakcie z osobą cechującą się wyuczoną bezradnością należy unikać sytuacji, w której przejmuje się za nią wyznaczone zadania. Warunkiem pomocy jest zdecydowanie i konsekwencja zarówno w sposobie komunikowania się, jak również w weryfikacji czy postawione jej cele są realizowane. Oczywiście nie może to oznaczać braku życzliwości i empatii, gdyż w ten sposób można ewentualnego uczestnika projektu jedynie zniechęcić do czynnego udziału i zamknąć na proponowaną zmianę. Należy wystrzegać się modelu opartego na relacji władzy, gdyż w wielu wypadkach może być on impulsem do kreowania negatywnych relacji interpersonalnych;
- im trudniejsza jest grupa potrzebująca pomocy, a także im większa jest indywidualizacja i personalizacja działań do niej skierowanych, tym większe koszty należy ponieść, aby dotrzeć do jej członków, a także sfinansować wszelkie działania, również usługi dodatkowe, takie jak doradztwo prawne, zawodowe, czy społeczne. Jednakże finansowanie w projekcie usług dodatkowych przekłada się na kompleksowość udzielanego wsparcia i zdecydowanie podnosi skuteczność projektu.
- osoby pracujące z grupami wykluczonymi społecznie są szczególnie narażone na wypalenie zawodowe, gdyż są często zbyt mocno zaangażowane przez projektodawcę w rozwiązywanie

problemów uczestników. Dlatego też bardzo ważne w tego typu projektach jest zapewnienie superwizji.

- planując działania, nie można opierać się na danych statystycznych, które wskazują na zapotrzebowanie w danym zawodzie. Uczestnicy projektów, rekrutujący się z grup wykluczonych nie zawsze chcą lub potrafią wykonywać zawody, na które jest zapotrzebowanie (dotyczy to szczególnie zawodów niskokwalifikowanych, robotniczych, np. usług krawieckich). Skuteczne wsparcie opierać się powinno na analizie nie tylko podaży, ale również popytu na pracę. Pytając osoby, do których kierujemy projekt, w jakich działaniach chcą uczestniczyć można próbować łączyć to, co daje uczestnikom projektu realną szansę na znalezienie zatrudnienia z działaniami szczególnie dla nich ciekawymi i interesującymi, gwarantującymi realizację projektu.
- realizatorzy projektu, terapeuci, psycholodzy i inne osoby zajmujące się osobami uzależnionymi powinni namawiać i motywować uczestnika do podjęcia leczenia w formie zamkniętej lub otwartej, jednakże sama terapia alkoholowa często nie przynosi rezultatu, gdyż chory ma prawo w każdej chwili ją przerwać. Niewielka skuteczność takiego działania nie oznacza jednak, że należy z niego rezygnować. Decyzję o skierowaniu na ten rodzaj terapii warto poprzedzić konsultacjami z terapeutą lub psychologiem dotyczącymi oceny motywacji uczestnika do poradzenia sobie z uzależnieniem.
- najbardziej popularną i skuteczną formą podtrzymania motywacji wśród uczestników projektu są zajęcia aktywizujące – motywacyjne, prowadzone przez psychologa, socjologa lub doradcę zawodowego. Mają one na celu nie tylko integrację grupy, wyznaczenie indywidualnych celów zawodowych, ale przede wszystkim przekonanie poszczególnych uczestników, że udział w projekcie ma sens. Podtrzymywanie motywacji powinno odbywać się systematycznie przez cały okres trwania projektu. Zorganizowanie części zajęć poza miejscem zamieszkania uczestników jest czasem jedynym sposobem na ich przeprowadzenie. Pamiętajmy jednak, że zorganizowanie szkolenia w miejscu atrakcyjnym, ale oddalonym od miejsca zamieszkania potencjalnego uczestnika może nie przynieść oczekiwanego rezultatu, gdyż z powodu choroby (dysfunkcji), czy złego stanu zdrowia taka osoba może mieć problem z dotarciem na miejsce realizowanych działań. Nie należy zapominać, że czynnikiem zwiększającym prawdopodobieństwo udziału w zajęciach jest zapewnienie uczestnikom na miejscu zakwaterowania oraz wyżywienia. Przy podejmowaniu działań polegających na wyrównywaniu szans rodziców na rynku pracy szczególnie ważne jest zapewnienie opieki nad dziećmi.
- potrzeba włączania osób wykluczonych społecznie w zarządzanie projektem - o ile włączenie osób wykluczonych społecznie w planowanie projektu jest stosunkowo proste i dość często

stosowane przez projektodawców, o tyle włączenie w samo zarządzanie projektem zawsze budzi wśród potencjalnych realizatorów wiele obaw. Mogą być one związane z niskimi kompetencjami uczestników, czy też ujawnieniem im know-how, bądź innych informacji zawodowych. Nie należy się jednak tego obawiać, gdyż osoby wykluczone nie są przecież konkurentami projektodawcy. Dobra współpraca projektodawcy z uczestnikami powoduje natomiast obniżenie kosztów projektu, a także ułatwia jego wdrażanie. Ważne jest przede wszystkim, aby na początku jasno przedstawić sposób włączania uczestników w realizację projektu.

Zakres włączania:

- organizacyjne planowanie działań – planowanie harmonogramu realizacji projektu;
- merytoryczne planowanie działań – planowanie szczegółowego zakresu działań, np. szkolenia;
- ocena działań – planowanie i przeprowadzanie ewaluacji, bieżącej oceny jakości zajęć prowadzonych przez wykładowców;
- działania naprawcze w momentach krytycznych dla projektu, np. w trakcie utraty przez projekt płynności finansowej, wystąpienia trudności technicznych, czy też w sytuacji wystąpienia problemów, dotyczących wykładowców, materiałów (wspólne poszukiwanie rozwiązań problemu pozwala na skuteczne rozwiązanie problemu i rozładowanie niezadowolenia po stronie uczestników projektu).

IX. MODEL WSPÓŁPRACY NGO – JST - AGENCJI ZATRUDNIENIA - INSTYTUCJI SZKOLENIOWYCH – PRACODAWCÓW NA RZECZ AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I ZAWODOWEJ PODOPIECZNYCH CENTRÓW INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Model z założenia ma charakter otwarty, umożliwiający, w wyznaczonych ramach, aplikowanie go w różnych warunkach i przez różne podmioty. Jednak dla skutecznego osiągnięcia celów Modelu niezbędne jest spełnienie kilku podstawowych warunków.

Podstawowym warunkiem wdrażania Modelu jest chęć współpracy ze strony: Ośrodka Pomocy Społecznej, Powiatowego Urzędu Pracy, instytucji szkoleniowych, agencji zatrudnienia, pracodawców i organizacji pozarządowej działającej w społeczności lokalnej. Przy czym pojęcie organizacja pozarządowa oznacza stowarzyszenia, fundacje i inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego na podobnych zasadach, np. spółdzielnie socjalne czy też organizacje kościelne.

Współpraca może obejmować także inne podmioty, na przykład władze samorządowe, inne ośrodki pomocy społecznej czy organizacje pozarządowe lub lokalnych przedsiębiorców. Jednak z uwagi na to, że celem współpracy jest świadczenie usług w sferze integracji społecznej niezbędnymi i najbardziej naturalnymi partnerami są Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Urzędy Pracy i organizacje pozarządowe.

Z uwagi na charakter partnerów, w szczególności Ośrodka Pomocy Społecznej optymalnym obszarem współpracy w ramach Modelu jest gmina. Przy poszerzeniu składu partnerów, na przykład o kilka Ośrodków Pomocy Społecznej, obszar ten może być szerszy, adekwatny do zakresu terytorialnego działania wszystkich partnerów. Model może być także zaadaptowany do współpracy pomiędzy instytucjami powiatowymi, a także regionalnymi.

Model można realizować w każdej gminie, bez względu na jej wielkość, położenie czy stopień zurbanizowania. Jedynym ograniczeniem stosowania Modelu jest warunek działania w społeczności lokalnej organizacji pozarządowej realizującej zadania w sferze integracji społecznej i zawodowej. Organizacja niekoniecznie musi mieć siedzibę w społeczności, ale musi prowadzić działania na jej terenie. Dzięki temu ma, z jednej strony, rozpoznanie społeczności lokalnej, z drugiej, jest już znana przez mieszkańców i instytucje lokalne. Organizacja powinna być także skuteczna w realizacji działań i mieć doświadczenie w pracy z osobami potrzebującymi wsparcia.

Szczególne rolę w Modelu mają samorząd gminy i powiatu jako podmioty nadzorujące działalność PUP i OPS. Powinny one być informowane o współpracy, a także wspierać ją w zakresie swoich funkcji nadzorczych.

Model współpracy jest modelem procesu, a nie produktu. Oznacza to, że w Modelu najważniejsze jest zainicjowanie i rozwijanie procesów współdziałania, a nie konkretny kształt Partnerstwa, który musi

być dostosowany do warunków konkretnego środowiska lokalnego. Ten uniwersalizm Modelu zwiększa możliwość zaadaptowania go w różnych gminach i dostosowania do lokalnej sytuacji zarówno kształtu Partnerstwa, jak i profilu świadczonych wspólnie usług. Współpraca w ramach Partnerstwa nie musi przybierać formy zinstytucjonalizowanej, ale musi być sformalizowana w postaci umowy o współpracy.

Model ma charakter funkcjonalny, związany bezpośrednio ze świadczoną usługą w sferze integracji społecznej, która jest wspólnie realizowana przez partnerów. Model dotyczy sposobu świadczenia usługi, a nie jej metodologii. Model nie narzuca metod i technik pracy z klientami, wychodząc z założenia, że partnerzy mają wiedzę i doświadczenia pozwalające wspólnie dobrać optymalny sposób świadczenia usług. Pozwala zastosować bardzo różne, czasami niestandardowe metody pracy i dostosować je do specyfiki klientów, a dzięki temu zwiększyć skuteczność prowadzonych wspólnie działań. Wartość dodana współpracy wynika przede wszystkim z łączenia potencjału i możliwości działania różnych podmiotów, a także koordynacji wsparcia dla beneficjentów. Jedynym warunkiem stosowania metod i narzędzi pracy z beneficjentami niezbędnym do skutecznego stosowania Modelu jest indywidualne podejście do każdego beneficjenta.

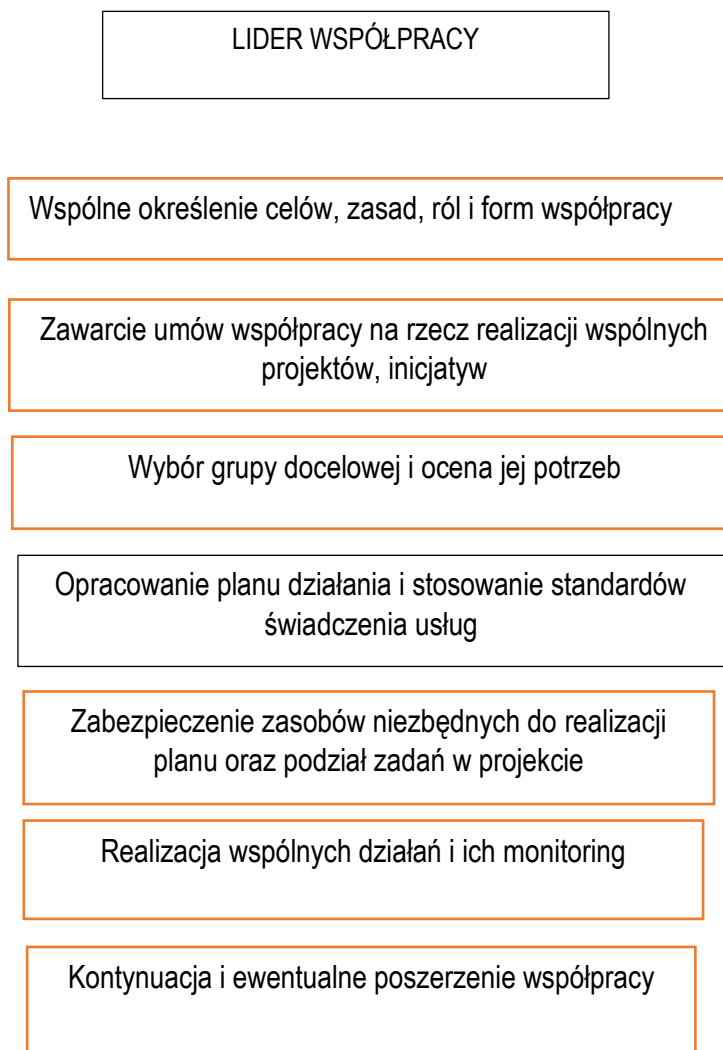
Do realizacji Modelu nie są wymagane dodatkowe nakłady finansowe ze strony partnerów, bowiem wspólne działania wpisują się w działalność prowadzoną przez każdego z nich. Aczkolwiek współpraca stwarza także nowe możliwości pozyskiwania dodatkowych środków, które mogą być wykorzystane na poszerzenie zakresu i form wsparcia.

Model ma charakter partycypacyjny, oznacza to stworzenie możliwości włączenia w jego działania jego odbiorców czyli osób bezrobotnych zagrożonych społecznym wykluczeniem. Umożliwia to nie tylko lepsze dostosowanie świadczonych usług do potrzeb i możliwości ich odbiorców, ale przede wszystkim ich upodmiotowienie i stworzenie poczucia współodpowiedzialności za swój los zgodnie z zasadą empowerment.

Model współpracy opiera się na istniejącym porządku prawnym i instytucjonalnym w zakresie wsparcia osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem, przy czym zakłada się, że proces wdrażania i testowania Modelu pozwoli sformułować precyzyjne rekomendacje dotyczące ewentualnych zmian w tym zakresie, ułatwiających w przyszłości partnerską współpracę na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

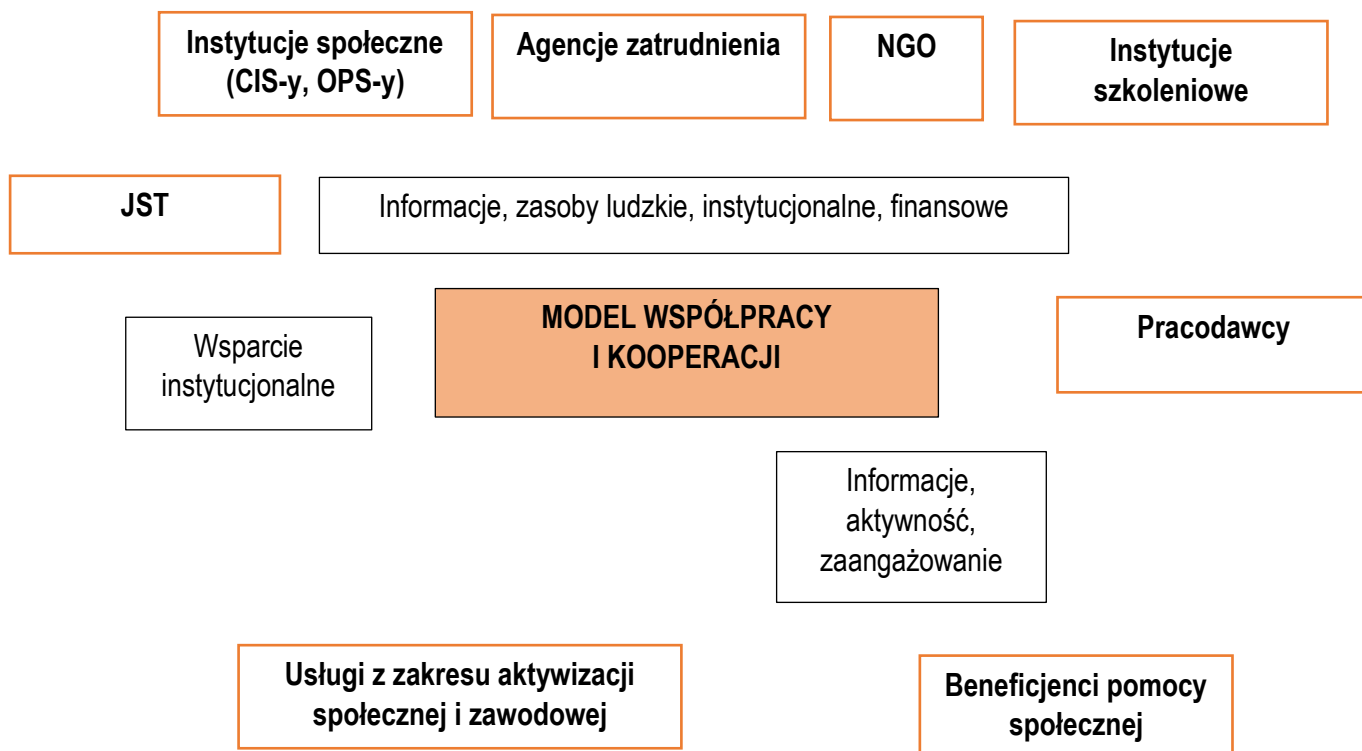
X. SCHEMAT TWORZENIA I DZIAŁANIA MODELU

Tworzenie i działanie Modelu w ujęciu syntetycznym wskazanym przez Partnerów zagranicznych i dostosowanym przez instytucje w ramach prowadzonych konsultacji wewnętrznych przedstawia poniższy schemat:

Proponowany model, mimo że obejmuje grupę ściśle określonych działań, ma charakter otwarty, co przekłada się na jego adaptowalność – możliwość wdrażania w różnych instytucjach, na różnych szczeblach, w rozmaitych kontekstach lokalnych polityk społecznych.

Mechanizm współpracy w ramach Partnerstwa obrazuje poniższy schemat:

Planowany model współpracy wg wniosków z konsultacji z partnerem Litewskim opierać się będzie na:

1. **ZASADZIE AUTONOMII PARTNERA** –tzw. zasada otwartych drzwi. Instytucje, organizacje i osoby wchodzące w skład partnerstwa kierują się otwartością na propozycje ewentualnego przystąpienia kolejnych organizacji, podmiotów i osób. Zasada ta oznacza, że partnerstwo jest formułą otwartą na poszerzanie zakresu merytorycznego oraz zasobów organizacyjno-technicznych stawianych do dyspozycji partnerstwa.
2. **ZASADA EFEKTYWNYCH ZASOBÓW** - Członkowie partnerstwa starają się w sposób nieutrudniający wykonywanie ich statutowych obowiązków udostępniać swoje zasoby (organizacyjne, techniczne, kadrowe i finansowe) dla wzmocnienia potencjału organizacyjnego wspólnej inicjatywy.
3. **ZASADA WZAJEMNEJ INFORMACJI** - Wszyscy interesariusze partnerstwa przestrzegają zasady wzajemnego informowania, co oznacza, że istotne z punktu widzenia przebiegu poszczególnych zadań oraz osiągania celów, komunikaty są przekazywane w porządku ustalonym wewnątrz partnerstwa. W tym celu wykorzystywane są wszystkie dostępne środki przekazu.
4. **ZASADA EFEKTU I MONITORINGU** - przyjęta zasada oznacza, że każda instytucja współpracująca w ramach partnerstwa musi zachować prawo do autonomicznych decyzji

o czasie, formach i zakresie uczestnictwa w partnerstwie. Wspieranie partnerstwa nie oznacza konieczności udziału w bieżących działaniach, lecz ważne jest, aby na początku inicjacji partnerstwa określić swój stosunek do tej idei.

5. ZASADA RÓWNOŚCI UDZIAŁU I PODEJMOWANIA DECYZJI - Współpraca instytucji w ramach partnerstwa, w tym szczególnie oddelegowanie swojego przedstawiciela do funkcjonowania różnego rodzaju zespołów lub innych gremiów, oznacza, że przy podejmowaniu decyzji przestrzega się reguły „jeden udział, jeden głos”. Tym samym uznaje się równość wszystkich instytucji wchodzących w danym czasie w skład partnerstwa.

Wybór usługi, która będzie podstawą współpracy

Model współpracy i kooperacji zakłada, że osią współdziałania będzie określona usługa w sferze integracji społeczno-zawodowej. Wybór tej usługi oraz jej odbiorców powinien należeć do partnerów i być dostosowany do sytuacji lokalnej, potrzeb i możliwości grup docelowych odbiorców usługi oraz możliwości członków Partnerstwa. Istotne jest, aby odbiorcy usługi oraz sama usługa zostały zdefiniowane konkretnie i w miarę precyzyjnie, tak, aby dla wszystkich interesariuszy było klarowne jaki jest przedmiot współpracy i jego spodziewane efekty. Dla ich oceny niezbędne jest także przeprowadzenie Oceny potrzeb i sytuacji wybranych odbiorców i świadczonej na ich rzecz usługi. Wspólne realizowanie zadań umożliwia również wypracowanie standardów ich świadczenia. Każde Partnerstwo powinno wypracować własne standardy dostosowane do specyfiki lokalnej i charakteru świadczonej usługi.

Niezależnie od różnic wynikających z tej specyfiki standardy powinny opierać się na kilku podstawowych zasadach:

- wspólne określenie celów i spodziewanych rezultatów pracy z beneficjentami,
- chęć współdziałania i wzajemne zaufanie partnerów,
- oddanie własnych zasobów każdego z partnerów na użytek Partnerstwa z jednoczesnym zachowaniem i poszanowaniem autonomiczności i niezależności partnerów,
- jawność i przejrzystość wspólnych działań,
- zaplanowanie zadań realizowanych przez Partnerstwo i czytelny ich podział pomiędzy partnerów,
- wspólny wybór metod i narzędzi świadczenia usług adekwatnych do specyfiki klientów oraz możliwości partnerów,
- indywidualne podejście do pracy z klientem,
- pełna koncentracja wszystkich partnerów na realizacji założonych celów,
- otwartość na nowe wyzwania i problemy - elastyczność w ich rozwiązywaniu,
- określenie podstawowych zasad działania Partnerstwa i odpowiedzialności partnerów w formie umowy o współpracy.

Użyteczne w tworzeniu standardów Partnerstwa mogą być także standardy świadczenia usług w sferze integracji społecznej i zawodowej oraz standardy instytucji działających w tej sferze wypracowane w ramach przeprowadzonych konsultacji wewnętrznych oraz bezpośrednich z partnerami zagranicznymi.

Odbiorcy usług z zakresu aktywizacji społecznej i zawodowej, tj. podopieczni Centrów Integracji Społecznej będą docierali do usługi oferowanej przez Partnerstwo dwoma kanałami – poprzez PUP oraz OPS. Osoby wykluczone społecznie, zagrożone ubóstwem zgłaszający się do którejkolwiek z tych „instytucji wejścia” zostaną poddani diagnozie potrzeb (wykorzystującej informacje wymieniane pomiędzy instytucjami należącymi do Partnerstwa), będzie przygotowany dla nich indywidualny plan wsparcia, a następnie zostaną skierowani do Centrum Integracji Społecznej – operatora usług dostarczanych przez Partnerstwo, gdzie otrzymają pakiet zaleconych działań wspierających. Ze względu na ograniczenia nałożone przez prawo o ochronie danych osobowych, wszelkie informacje o odbiorcy i indywidualnym planie wsparcia, potrzebne do zrealizowania usługi będą dostarczane do CIS bezpośrednio przez samego odbiorcę, który otrzyma je w formie pisemnej w „instytucji wejścia”. Każdy kandydat chcący skorzystać ze wsparcia Partnerstwa musi przejść ścieżkę dostępu rozpoczynającą się w jednej z „instytucji wejścia”. Jeżeli zdarzy się tak, że klient korzystał dotychczas tylko ze wsparcia organizacji pozarządowej, to, aby skorzystać z oferty Partnerstwa musi zgłosić się do PUP lub OPS.

Podczas konsultacji bezpośrednich wstępnie określono działania służące wypracowaniu MODELU CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ I JEGO WSPÓŁPRACY Z SAMORZĄDEM, BIZNESEM, NGO. Zgodnie z wypowiedziami partnerów z Litwy i Bułgarii ich modele współpracy opierają się w pierwszej kolejności na określeniu zakresu działania instytucji społecznej, tj. zakresu podmiotowego, przedmiotowego i przestrzennego.

Zakres podmiotowy- czyli zbiór interesariuszy związanych z funkcjonowaniem instytucji społecznej w aspekcie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych:

Uwarunkowania zewnętrzne

Partnerzy - odgrywający istotną rolę w zakupie usług i niezbędnych do udostępniania miejsc do odbywania praktyk, staży, zatrudnienia:

- Samorząd wojewódzki, powiatowy i gminny
- Ośrodek pomocy społecznej,
- Urząd pracy,
- Organizacje pozarządowe,
- Instytucje szkoleniowe,
- Firmy prywatne,

Uwarunkowania wewnętrzne

Uczestnicy instytucji społecznych – dla projektu Uczestnicy CIS - Uczestnikami CIS mogą być osoby, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym (art. 1 ust. 2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym). Katalog osób podlegających wykluczeniu społecznemu wymienionych w ustawie o zatrudnieniu socjalnym nie jest zamknięty i może być rozszerzony o inne kategorie osób, które znajdują się w szczególnej sytuacji na rynku pracy i posiadają ograniczone możliwości funkcjonowania w życiu społecznym i zawodowym.

Pracownicy instytucji społecznych (w tym CIS), czyli:

- Kadra zarządzająca
- Pracownicy administracyjni
- Pracownicy prowadzący zajęcia reintegracji społecznej i zawodowej: w tym pracownik socjalny, instruktorzy zawodu
- Pracownicy obsługi finansowej

Zakres przedmiotowy

W ramach zakresu przedmiotowego Partner z Bułgarii wyodrębnił katalog działań instytucji społecznych związanych z jego wewnętrznymi uwarunkowaniami, umożliwiającymi jego funkcjonowanie

- zapewnienie optymalnych warunków do działalności instytucji społecznych;
- działania podejmowane w stosunku do pracowników (zatrudnienie kadry zgodnie z wymaganiami określonymi przepisami prawa;
- działania podejmowane wobec uczestników instytucji społecznych (organizowanie usługi reintegracji zawodowej i społecznej).

Zarówno u Partnera z Bułgarii, Litwy a także i w Polsce **aktywizacja społeczna osób wykluczonych społecznie stanowi warunek konieczny efektywnej reintegracji zawodowej**. Uczestnicy instytucji społecznych (w tym uczestnicy polskich CIS) mają trudności nie tylko z samodzielnym funkcjonowaniem na rynku pracy, ale także z uczestnictwem w codziennym życiu rodzinnym, społecznym, prawidłowym pełnieniem ról społecznych. Realizacja kolejnych etapów reintegracji społecznej ma na celu przygotowanie uczestników do udziału w zajęciach prowadzonych w ramach reintegracji zawodowej. W ramach reintegracji społecznej można zaliczyć organizację następujących zajęć:

- a) zajęcia terapeutyczne - warsztaty terapeutyczne obejmują wyrównanie deficytów osobowościowych spowodowanych uzależnieniem od środków psychotropowych i zaburzeń zachowania w wyniku doznanych urazów psychicznych itp. Liczebności grupy powinna być

ustalana w zależności od specyfiki grupy, przy czym wskazane jest, aby na jedną osobę prowadzącą warsztaty przypadało 8 – 12 uczestników. Warsztaty terapeutyczne prowadzi psycholog-terapeuta. Prowadzący zajęcia powinien być odpowiedzialny również za prowadzoną dokumentację programową, systematyczne i okresowe przeprowadzanie ankiet ewaluacyjnych wśród uczestników warsztatów terapeutycznych oraz monitoring.

- b) zajęcia edukacyjne - zadaniem zajęć edukacyjnych jest uzupełnianie deficytów edukacyjnych uczestników. Do grup edukacyjnych kwalifikowani są wszyscy uczestnicy / podopieczni instytucji społecznych (w tym w CIS). Do tematyki zajęć w grupach edukacyjnych mogą być wprowadzone elementy integrująco-wyrównawcze, w celu zintegrowania grupy oraz wyrównania szans „w górę”, lepszej współpracy i wzajemnego udzielania pomocy przez uczestników/ podopiecznych instytucji społecznych (w tym w CIS). Grupy edukacyjne w Bułgarii działają pod nadzorem kierownika ds. reintegracji, który odpowiada za przygotowanie programu szkoleń. Na zajęcia w grupach są tam zapraszani – w miarę potrzeb i możliwości, inni specjaliści, np. nauczyciel wiedzy o społeczeństwie, nauczyciele innych przedmiotów, radca prawny, lekarz, pedagog. W ramach reintegracji społecznej na Litwie uwzględniane jest wspólne organizowanie uroczystości związanych z obchodzonymi świętami oraz udział w lokalnych imprezach w celu wzmocnienia więzi między uczestnikami/ podopiecznymi instytucji społecznych i społecznością lokalną. W zależności od posiadanych środków finansowych w ramach CIS/ KIS projektu standardowego, którego Beneficjentem jest Miasto Łomża, planowany jest udział w różnych wydarzeniach kulturalnych np. wyjście do kina, teatru itp., co pozwala na poznanie różnych form spędzania czasu wolnego i naukę odpowiednich zachowań w miejscach publicznych.
- c) oraz wskazane przez partnera z Litwy – grupy wsparcia. W procesie realizacji reintegracji zawodowej i społecznej mogą być tworzone grupy wsparcia dla uczestników instytucji społecznych. Mają one jednak charakter nieobowiązkowy. Głównym celem grup wsparcia ma być wzajemne wsparcie emocjonalne i doskonalenie wewnętrzne uczestników oraz wyposażenie ich w odpowiednią wiedzę i umiejętności. Grupę wsparcia powinny tworzyć osoby o podobnych problemach. Członkami grup wsparcia mogą być wszyscy uczestnicy instytucji społecznych/ podopiecznych.

U Partnera z Bułgarii, Litwy a także i w Polsce - reintegracja zawodowa polega na odbudowaniu i podtrzymaniu u uczestników / podopiecznych instytucji społecznych zdolności do samodzielnego funkcjonowania na rynku pracy. Głównym celem reintegracji zawodowej jest nabycie przez uczestników/ podopiecznych instytucji społecznych (w tym podopiecznych CIS) umiejętności zawodowych, przyuczenie do wykonywania pracy, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych.

Reintegracja zawodowa u partnerów zagranicznych realizowana jest przez następujące usługi:

- przekwalifikowania zawodowe, nabywanie nowych kwalifikacji zawodowych(kursy, szkolenia)
- kształtowanie umiejętności skutecznego poszukiwania pracy
- zajęcia praktyczne (warsztaty, praktyki)
- zajęcia w zakresie rozpoczynania i prowadzenia działalności gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem zasad funkcjonowania spółdzielni socjalnych.

Reintegracja zawodowa odbywa się w ramach zajęć teoretycznych i praktycznych. Kwalifikowanie uczestników do grup szkoleniowych przeprowadzać powinien zespół rekrutacyjny, do którego należy:

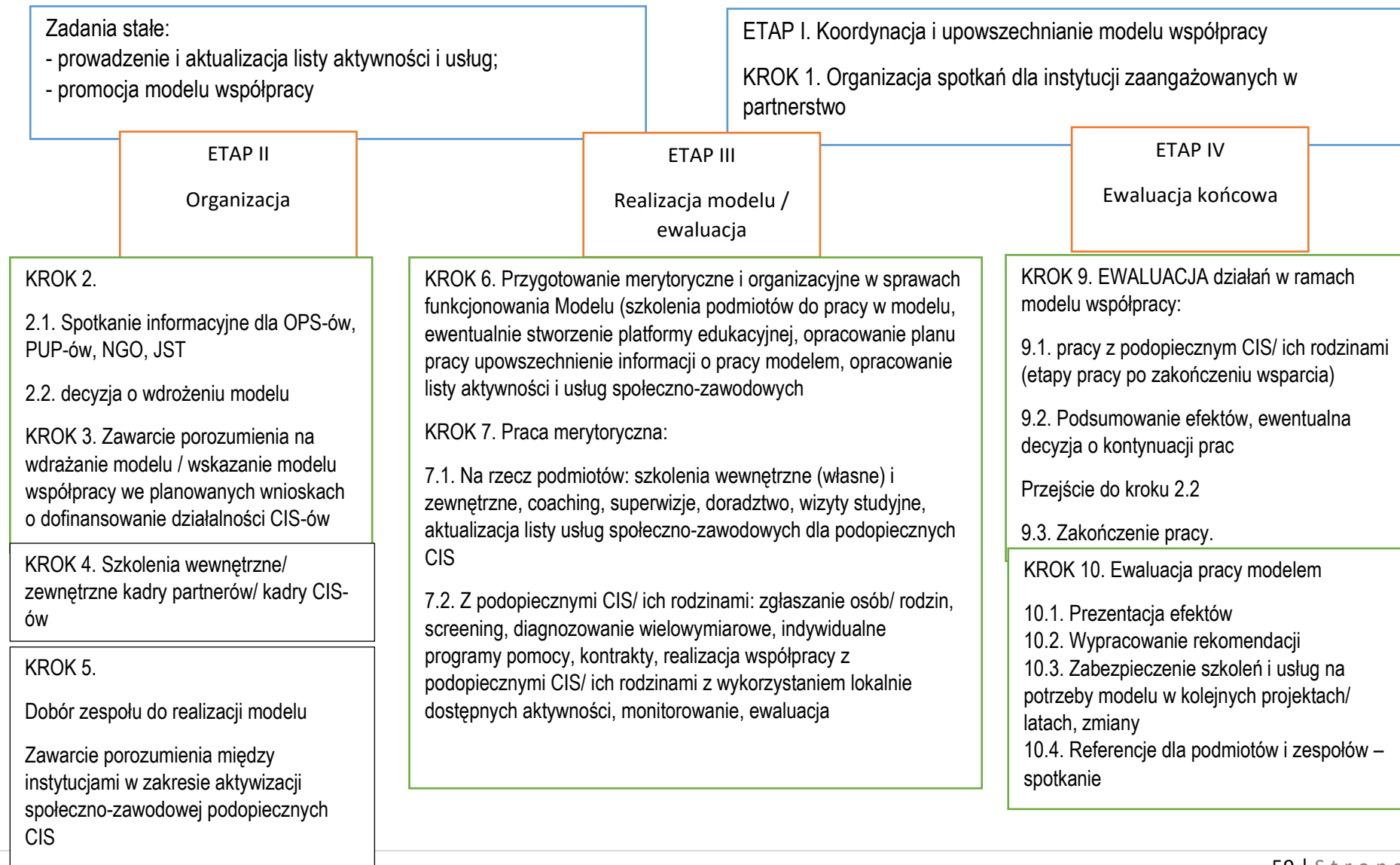
- Psycholog-terapeuta,
- Doradca zawodowy,
- Instruktor zawodu.

Uczestnicy takich instytucji, jak w Polsce CIS, są kwalifikowani do poszczególnych grup szkoleniowych w zależności od ich możliwości psychofizycznych, zainteresowań, uzdolnień i poziomu umiejętności zawodowych, na podstawie badań przeprowadzonych przez psychologa-terapeutę oraz analizy umiejętności zawodowych przeprowadzonej przez doradcę zawodowego we współpracy z instruktorem zawodu. Przy wyborze form reintegracji zawodowej, w przypadku partnera z Bułgarii, brana pod uwagę jest też sprawność fizyczna i stan zdrowia uczestnika.

Wszyscy uczestnicy spotkania, zgodnie stwierdzili, że przy ustalaniu kierunków reintegracji zawodowej uwzględniane są następujące czynniki:

- Możliwości uczestników,
- Potrzeby szkoleniowe uczestników,
- Rozpoznanie zapotrzebowania lokalnych przedsiębiorców,
- Dostęp do zleceń jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych,
- Wykorzystanie łatwo dostępnych zasobów sprzętowych,
- Dostęp do zleceń innych podmiotów,
- Wykorzystanie łatwo dostępnych kadr instruktorskich

XI. WDRAŻANIE MODELU WSPÓŁPRACY – efekty prac we współpracy z partnerami zagranicznymi i interesariuszami

Jak wynika z powyższego schematu kluczową rolę odgrywają podmioty związane z aktywizacją społeczno-zawodową grup docelowych (podopiecznych CIS-ów) i obejmują one:

- Podmioty aktywizacyjne, tzn. instytucje samorządowe, organizacje pozarządowe i podmioty nieposiadające osobowości prawnej, które w ramach swoich zadań ustawowych bądź statutowych realizują zadania z zakresu aktywizacji społecznej i zawodowej;
- Podmioty wspomagające, tzn. takie, które mogą brać udział w procesie reintegracji i aktywizacji społeczno-zawodowej, chociaż bezpośrednio się nim nie zajmują.

Jednak kluczowymi interesariuszami dla reintegracji i aktywizacji społeczno-zawodowej jest:

Ośrodek Pomocy Społecznej

Ośrodek Pomocy Społecznej jest jednostką organizacyjną wykonującą zadania z zakresu pomocy społecznej na podstawie ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. oraz statutu. OPS wykonuje zadania własne gminy oraz zadania zlecone z zakresu administracji rządowej. OPS koordynuje realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, jest również miejscem pierwszego kontaktu dla osób poszukujących pomocy społecznej. OPS w ramach zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym:

- opracowuje i realizuje gminą strategię rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka;
- sporządza oceny w zakresie pomocy społecznej;
- realizuje świadczenia oraz przyznaje i wypłaca różnego rodzaju zasiłki w zakresie pomocy społecznej;
- realizuje założenia pracy socjalnej;
- organizuje i świadczy usługi opiekuńcze;
- prowadzi i zapewnia miejsca w mieszkaniach chronionych;
- kieruje do domu pomocy społecznej;
- pomaga osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;

OPS w ramach zadań własnych gminy o charakterze fakultatywnym:

- przyznaje i wypłaca zasiłki specjalne celowe oraz pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie;
- prowadzi i zapewnia miejsca w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym;
- opracowuje i realizuje projekty socjalne;

- podejmuje inne zadania z zakresu pomocy społecznej wynikające z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizację programów osłonowych;
- współpracuje z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach oraz realizacji Programu Aktywizacja i Integracja.

OPS w ramach zadań zleconych z zakresu administracji rządowej:

- prowadzi i rozwija infrastrukturę ośrodków wsparcia oraz organizuje i świadczy specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- przyznaje i wypłaca zasiłki w związku z klęską żywiołową lub ekologiczną;
- realizuje zadania wynikające z rządowych programów pomocy społecznej mające na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
- udziela pomocy cudzoziemcom, a także w związku z tym przyznaje i wypłaca zasiłki.

Narzędzia OPS:

- *Praca socjalna* – polega na diagnozowaniu problemów uniemożliwiających samodzielność osoby bezrobotnej, określaniu wspólnie z klientem drogi wyjścia z problemu oraz wspieraniu go na tej drodze. Zdiagnozowanie problemów skutkuje opracowaniem planu postępowania uwzględniającego użycie szerokiej gamy narzędzi i instrumentów umożliwiających skuteczne działanie. Ogólnymi narzędziami pracy socjalnej są: wywiad, diagnoza, umowa współpracy, karta pracy socjalnej, ocena realizacji umowy współpracy, ewaluacja końcowa. Do narzędzi specjalistycznych możemy zaliczyć wywiady, arkusze, analizy, ankiety skierowane do poszczególnych grup docelowych klientów, np. osób pozostających bez pracy (bezrobotnych).
- *Kontrakt socjalny* – jest pisemną umową pomiędzy osobą korzystającą ze świadczeń pomocy społecznej a pracownikiem socjalnym, mającą na celu określenie sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej, umożliwienia aktywizacji społeczno-zawodowej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Dokument ten pozwala zebrać i opisać w uporządkowany sposób dane istotne z punktu widzenia i planowania zmian sytuacji klienta. Łączy on instrumenty pomocy społecznej i rynku pracy (aktywizację społeczno-zawodową). Kontrakt przewiduje wzajemne zobowiązania stron, w tym możliwości uzyskania wsparcia w formie: zasiłków pieniężnych i pomocy w naturze; pracy socjalnej; prac społecznie użytecznych; instrumentów aktywnej integracji (PAI).
- *Inne narzędzia, metody i techniki pracy socjalnej* – ze względu na charakterystykę działań i celów aktywizacji społecznej, w tym zawodowej, oraz problemy klientów – osób pozostających bez pracy (bezrobotnych), pracownicy OPS mogą wykorzystywać przy pracy również inne narzędzia,

metody i techniki pracy socjalnej. W obszarze motywacji, aktywizacji, realizacji celów, rozwiązywania problemów, podnoszenia kompetencji interpersonalnych, rozwoju osobistego, diagnozowania zasobów klienta wykorzystuje się: dialog motywujący, pracę z klientem skoncentrowaną na rozwiązaniach (Terapia Skoncentrowana na Rozwiązaniach TSR), coaching, model SMART, poradnictwo psychologiczne, grupy wsparcia, treningi kompetencji i umiejętności społecznych.

- Programy, projekty (w tym konkursowe i pozakonkursowe) – realizowane i finansowane głównie ze środków pochodzących z UE, w szczególności z Europejskiego Funduszu Społecznego lub innych źródeł.

Powiatowy Urząd Pracy

Urząd Pracy jest jednostką organizacyjną samorządu i działa na podstawie przepisów Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. oraz statutu. Podstawowymi i najbardziej istotnymi zadaniami w działaniu urzędu są:

- Opracowanie i realizacja programów promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy stanowiących część powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych. Gospodarowanie środkami finansowymi na realizację tych zadań zarówno z Funduszu Pracy, jak i z innych, w tym z Europejskiego Funduszu Społecznego.
- Udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w jej znalezieniu, a także pracodawcom w pozyskaniu pracowników przez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe. W ramach realizacji tego celu dokonuje się rejestracji bezrobotnych i poszukujących pracy.
- Inicjowanie i realizacja przedsięwzięć mających na celu rozwiązanie lub złagodzenie problemów związanych z planowanymi zwolnieniami grup pracowników z przyczyn dotyczących zakładu pracy.
- Pozyskiwanie ofert pracy z lokalnego rynku pracy na rzecz osób bezrobotnych bądź udzielanie im wsparcia finansowego w postaci przyznania i wypłaty zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia.

Narzędzia Urzędu Pracy

- *Program Aktywizacja i Integracja (PAI)* - działania w zakresie aktywizacji i integracji społecznej, które realizuje powiatowy urząd pracy (PUP) samodzielnie lub we współpracy z ośrodkiem pomocy społecznej lub organizacją pozarządową. Uczestnikami są osoby bezrobotne o III profilu pomocy (oddalone od rynku pracy) i wykazujące znaczny brak gotowości do podjęcia pracy oraz bezrobotni korzystający ze świadczeń pomocy społecznej, w szczególności realizujący kontrakt

socjalny. Aktywizacja – działania realizowane są przez PUP poprzez prace społecznie użyteczne. Integracja (społeczna) – działania mogą być realizowane przez PUP, OPS lub organizacje pozarządową, w szczególności poprzez grupowe poradnictwo specjalistyczne, warsztaty trenerskie i grupy wsparcia.

- *Prace społecznie użyteczne* – prace wykonywane przez osoby bezrobotne skierowane przez powiatowy urząd pracy i organizowane przez gminę. Uczestnicy to osoby bezrobotne bez prawa do zasiłku, a jednocześnie korzystające ze świadczeń pomocy społecznej albo skierowane przez PUP i uczestniczące w kontrakcie socjalnym, indywidualnym programie usamodzielniania, lokalnym programie pomocy społecznej lub w indywidualnym programie zatrudnienia socjalnego. PUP refunduje gminie ze środków Funduszu Pracy do 60% minimalnej kwoty świadczenia przysługującego bezrobotnemu.
- *Zatrudnienie wspierane* – to forma wsparcia osób mających szczególne trudności w wejściu lub powrocie na otwarty rynek pracy. Mogą z niej skorzystać osoby, które uczęszczały wcześniej przez co najmniej sześć miesięcy na zajęcia centrum integracji społecznej (CIS) lub klubu integracji społecznej (KIS). Na wniosek kierownika CIS, pracownika socjalnego KIS lub osoby zainteresowanej może ona zostać skierowana przez powiatowy urząd pracy do pracy u pracodawcy lub w CIS. PUP może zrefundować pracodawcy lub CIS część wynagrodzenia i składek zdrowotnych. Uczestnicy CIS lub KIS mogą też przy wsparciu Funduszu Pracy założyć spółdzielnię socjalną (przyznanie dotacji na rozpoczęcie działalności oraz dofinansowanie konsultacji, doradztwa, pomocy prawnej niezbędnej do założenia spółdzielni, a także sfinansowanie części składek ZUS).
- *Programy specjalne* – to narzędzie wsparcia dla tych bezrobotnych, którym najtrudniej znaleźć i utrzymać pracę lub zaistnieć na rynku pracy i dla których jest ustalony III profil pomocy. Programy są kierowane do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy – takich, dla których dotychczasowa pomoc, udzielana przez powiatowe urzędy pracy, okazała się niewystarczająca. Cechą szczególną programów jest dostosowanie działań do indywidualnych potrzeb uczestników i wzbogacenie ich o tzw. specyficzne elementy, inne niż stosowane przez PUP standardowe formy wsparcia. Realizacją programów zajmuje się powiatowy urząd pracy samodzielnie lub we współpracy z pracodawcami oraz innymi organami, organizacjami i podmiotami zajmującymi się problematyką rynku pracy.

Formy aktywizacji bezrobotnych i poszukujących pracy

- *Pośrednictwo pracy* – to podstawowa usługa urzędu skierowana bezpośrednio do osób bezrobotnych oraz poszukujących pracy. Pośrednik pracy wspiera osoby poszukujące zatrudnienia, przedstawiając im oferty pracy będące w dyspozycji urzędu, dobierając je pod

kątem kwalifikacji kandydata. Udziela również informacji o aktualnej oraz przewidywalnej sytuacji na rynku pracy, co pozwala kandydatom zaplanować ścieżkę kariery, oraz o prawach i obowiązkach, które wpływają na jej realizację.

- Poradnictwo zawodowe – każda zainteresowana osoba może skorzystać z usług doradcy zawodowego pracującego w urzędzie pracy, który może pomóc m.in. w wyborze lub zmianie zawodu, kierunku kształcenia i szkolenia zawodowego. Doradca uwzględnia przy tym możliwości psychofizyczne i sytuację życiową klienta, a także potrzeby rynku pracy. Doradcy zawodowi w Urzędzie Pracy m.st. Warszawy świadczą następujące usługi: o udzielają informacji o zawodach, rynku pracy oraz możliwościach szkolenia i kształcenia; o udzielają porad ułatwiających wybór zawodu, zmianę kwalifikacji, podjęcie lub zmianę zatrudnienia w oparciu m.in. o wyniki badania zainteresowań i uzdolnień zawodowych; o kierują na specjalistyczne badania psychologiczne i lekarskie umożliwiające wydawanie opinii o przydatności zawodowej do pracy i zawodu albo kierunku szkolenia; o prowadzą grupowe porady umożliwiające dokonanie samooceny oraz rozwijanie umiejętności podejmowania decyzji związanych z planowaniem kariery zawodowej.
- Szkolenia i inne formy podnoszenia kwalifikacji – to pozaszkolne zajęcia mające na celu uzyskanie, uzupełnienie lub doskonalenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do wykonywania pracy, w tym umiejętności poszukiwania zatrudnienia. Zgodnie z Ustawą z dnia 20 kwietnia o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy Urząd Pracy w Łomży oferuje szkolenia grupowe i indywidualne.
- Przygotowanie zawodowe dorosłych – ma na celu zdobycie przez osoby bezrobotne wiedzy teoretycznej niezbędnej do wykonywania zadań zawodowych oraz nabycie kwalifikacji i umiejętności praktycznych, potwierdzonych np. świadectwami, dyplomami. Może odbywać się w formie: o praktycznej nauki zawodu dorosłych umożliwiającej przystąpienie do egzaminu kwalifikacyjnego na tytuł zawodowy lub egzaminu czeladniczego lub o przyuczenia do pracy dorosłych polegającego na zdobyciu kwalifikacji zawodowych, niezbędnych do wykonywania określonych zadań, właściwych dla zawodu występującego w klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy.
- Staż – możliwość zdobycia przez osoby bezrobotne doświadczenia niezbędnego na rynku pracy oraz umiejętności praktycznych niezbędnych do podjęcia pracy. Odbywa się on przez wykonywanie określonych zadań w miejscu pracy. Osoba odbywająca staż jest nadal osobą bezrobotną pozostającą w rejestrze urzędu pracy, gdyż nie zostaje nawiązany stosunek pracy z pracodawcą w trakcie odbywania stażu. Na staż może zostać skierowana osoba bezrobotna. Proponowany okres stażu nie może być krótszy niż trzy miesiące i dłuższy niż sześć miesięcy. Stażysta otrzymuje stypendium w wysokości 120% zasiłku dla bezrobotnych.

- Prace interwencyjne – to zatrudnienie osoby bezrobotnej przez pracodawcę, które następuje w wyniku umowy zawartej ze Starostą Łomżyńskim i ma na celu wsparcie pracodawców zatrudniających osoby bezrobotne. Uczestnikami prac interwencyjnych mogą być wszystkie osoby bezrobotne. Osoba zatrudniona w ramach prac interwencyjnych ma zagwarantowane minimalne wynagrodzenie. Prace interwencyjne mogą trwać: o 6 miesięcy – obowiązek pracodawcy do dalszego zatrudniania skierowanego bezrobotnego po upływie okresu prac interwencyjnych wynosi 4 miesiące. o 24 miesiące – obowiązek pracodawcy do dalszego zatrudniania skierowanego bezrobotnego po upływie okresu prac interwencyjnych wynosi 7 miesięcy (dla osób bezrobotnych po 50. roku życia).
- Roboty publiczne – zatrudnienie bezrobotnego na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe statutowo zajmujące się problematyką: ochrony środowiska, kultury, oświaty, kultury fizycznej i turystyki, opieki zdrowotnej, bezrobocia oraz pomocy społecznej, a także spółki wodne i ich związki, jeżeli prace te są finansowane lub dofinansowane ze środków samorządu terytorialnego, budżetu państwa, funduszy celowych, organizacji pozarządowych, spółek wodnych i ich związków. Osobie zatrudnionej w ramach robót publicznych przysługuje wynagrodzenie, które nie może być niższe od minimalnego wynagrodzenia za pracę (w przypadku zatrudnienia na pełny etat).
- Prace społecznie użyteczne – prace wykonywane przez bezrobotnych bez prawa do zasiłku na skutek skierowania przez starostę, organizowane w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej. Osoba wykonująca prace społecznie użyteczne otrzymuje świadczenie w określonej wysokości, podlegające waloryzacji (aktualną wysokość świadczenia można sprawdzić na Zielonej Linii /<http://zielonalinia.gov.pl/> lub w urzędzie pracy).

Centra Integracji Społecznej

Centrum integracji społecznej to jednostka organizacyjna utworzona przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową, której zadanie polega na reintegracji społecznozawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie, niebędących w stanie funkcjonować na otwartym rynku pracy. Podstawą prawną funkcjonowania CIS jest Ustawa o zatrudnieniu socjalnym z 13 czerwca 2003 r. CIS działa na rzecz odbudowy i podtrzymania u osób wykluczonych społecznie zdolności do ponownego pełnienia ról społecznych oraz samodzielnego poruszania się na rynku pracy. Oferta CIS obejmuje szkolenia zawodowe, warsztaty poruszania się na rynku pracy, wsparcie psychologa i doradcy zawodowego oraz pracownika socjalnego. Po zakończonej edukacji uczestnik może ubiegać się o zatrudnienie wspierane u pracodawcy, w CIS lub – jeśli czuje się na siłach – wraz z

innymi uczestnikami założyć spółdzielnię socjalną. CIS nie ma osobowości prawnej, lecz działa w formie jednostki wyodrębnionej w instytucji lub organizacji, która go utworzyła.

Narzędzia CIS

- *Indywidualny program zatrudnienia socjalnego* – określa zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej. Zatrudnienie socjalne trwa do 12 miesięcy, a w szczególnie uzasadnionych sytuacjach okres ten może zostać przedłużony o kolejne pół roku. Nie stanowi zatrudnienia na zasadach kodeksu pracy. Uczestnik nadal pozostaje osobą bezrobotną, jego praca w tym okresie jest formą praktyki połączonej z różnego rodzaju szkoleniami. Do centrum kierowane są osoby korzystające ze wsparcia ośrodka pomocy społecznej. Uczestnikiem może zostać osoba pełnoletnia, w wieku aktywności zawodowej, bezrobotna, nieaktywna zawodowo, bezdomna, opuszczająca zakład karny, niepełnosprawna, borykająca się z uzależnieniem od alkoholu, narkotyków lub innych substancji odurzających itd. Uczestnik CIS otrzymuje świadczenie integracyjne w wysokości 100% zasiłku dla bezrobotnych.
- *Zajęcia w ramach reintegracji społecznej* – prowadzenie działań mających na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu.
- *Zajęcia w ramach reintegracji zawodowej* – możliwość zdobycia, odnowienia lub podwyższenia kwalifikacji zawodowych przez udział w warsztatach zawodowych, szkoleniach i kursach zawodowych.

Klub integracji społecznej (KIS)

Klub integracji społecznej to jednostka, której celem jest udzielanie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych jako wartości na rynku pracy. Podstawą prawną funkcjonowania KIS jest Ustawa o zatrudnieniu socjalnym z 13 czerwca 2003 r. KIS działa na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. To jednostka pomagająca samoorganizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. KIS, podobnie jak CIS, może zostać utworzony przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową.

Narzędzia KIS

- *Prowadzenie poradnictwa* – w zależności od potrzeb uczestników, np.: psychologicznego, terapeutycznego, zawodowego, prawnego.

- *Działania edukacyjno-pomocowe* – polegają na organizowaniu działań aktywizacyjnych, kursów zawodowych, aktywizacji zawodowej.
- *Działania zatrudnieniowe* – polegają na opracowaniu i realizacji programów zatrudnienia tymczasowego, organizowaniu zatrudnienia subsydiowanego w porozumieniu z powiatowym urzędem pracy, przygotowywaniu do podjęcia zatrudnienia wspieranego oraz pracy w podmiotach ekonomii społecznej.

XII. TESTOWANIE MODELU I OCENA EFEKTÓW REALIZACJI MODELU

Etap przygotowań do rozpoczęcia fazy testowania polegał głównie na przeprowadzeniu szkoleń i spotkań w ramach II konsultacji wewnętrznych z instytucjami, które są objęte wsparciem w ramach Modelu, tj. działań o charakterze edukacyjno-informacyjnym na terenie CIS-ów i KIS-ów uczestniczących w projekcie standardowym. Przeprowadzono również badania, którego produktem jest Raport z testowania i ewaluacji instytucji i odbiorców wsparcia. Na podstawie analizy danych zebranych w trakcie realizacji badania ewaluacyjnego rozpisano rekomendacje zlecniodawcy. Rekomendacje te nie mają charakteru obowiązkowego. Stanowią one jedynie źródło wytycznych, jakie mogą być rozważone w trakcie planowania i realizacji działań objętych Modelem. Badanie wskazało, że

- Powinno wydłużyć się czas trwania kursów zawodowych
- W ramach rekrutacji beneficjentów warto rozważyć dokonanie dogłębnej analizy ich potrzeb psychospołecznych, analiza ta może być uzupełniona o dodatkowe elementy diagnostyki zawodowej i psychologicznej, świadczonej przez wykwalifikowane osoby
- W ramach dokonywanej analizy potrzeb można przeprowadzić ewaluację ex-ante projektu, oceniając trafność założonych działań projektowych. Ewaluacja ta przeprowadzona odpowiednio wcześniej pozwala na modyfikację w zakresie planowanych działań, dokonaną pod kątem ich skuteczności i efektywności.
- Okres rekrutacji powinien obejmować wzmożone działania motywacyjne wobec przyszłych beneficjentów projektu, działania mogłyby realizować w ramach pracy socjalnej prowadzący klienta pracownik socjalny
- Warto rozważyć zwiększenie ilości oddziaływań psychologicznych realizowanych w ramach konsultacji psychologicznych, oraz warsztatów grupowych (pod uwagę należy wziąć ewentualne wyniki analizy potrzeb beneficjentów)
- Warto rozważyć zwiększenie ilości konsultacji świadczonych przez doradcę zawodowego (pod uwagę należy wziąć ewentualne wyniki analizy potrzeb beneficjentów)
- Na etapie planowania nowego projektu CIS należy zastanowić się nad możliwością zapewnienia beneficjentom możliwości odbycia stażu w ramach przyuczenia do wykonywanego zawodu
- Warto rozważyć możliwość zakupienia niezbędnych materiałów edukacyjnych dla beneficjentów projektu przyuczających się do wykonywania określonego zawodu.

Testowanie modeli wskazało, że jest on wdrażalny, dostosowany do praktycznej pracy, a co najważniejsze pomocny w realizacji holistycznej współpracy międzysektorowej. Model sprawdzi się szczególnie w tych gminach, instytucjach społecznych i CIS-ach, w których z różnej przyczyny współpraca międzyinstytucjonalna była ograniczana, okazjonalna lub realizowana była głównie w oparciu o dokumenty, a nie kontakt bezpośredni. Okres działań projektu grantowego pozwolił poznać się lepiej przedstawicielom instytucji, a co za tym idzie, nawiązać pozytywną relację, która owocuje większą otwartością na współpracę w przyszłości. Bardzo pozytywnym aspektem pracy modelowej, którą wielokrotnie podkreślano na spotkaniach jest fakt, że przy odpowiednim zaangażowaniu przedstawiciele instytucji pomocowych wiele problemów klientów można rozwiązać w dużo krótszym czasie, lub jeśli rozwiązanie wymaga długiego czasu, stworzyć pod nie odpowiednie fundamenty. Testowanie nie wykazało potrzeby racjonalnych zmian w projekcie Modelu.

Skuteczność współpracy i pozytywne zmiany, które instytucje mogą zaobserwować podczas realizacji projektu standardowego są ważnym czynnikiem motywującym. Przepływ informacji pomiędzy instytucjami pozwala na ujednoczenie działań oraz ewentualną zmianę plany działania wobec podopiecznych. W przypadku pracy według modelu przeciwnego niż ten opracowany w ramach projektu grantowego, uaktualnienie informacji o kliencie pomocy społecznej następuje bardzo późno. Brak przepływu informacji pomiędzy instytucjami pomocowymi, brak wspólnej bazy zasobów i wiedzy o możliwościach partnerów sprawia, że klient otrzymuje to wsparcie dużo później niż mógłby je otrzymać, w przypadku, gdyby instytucje mogły w sposób całościowy spojrzeć na klienta. Wnioski z przeprowadzonych II konsultacji wewnętrznych nie wskazały potrzeby radykalnych zmian w projekcie modelu, a jedynie uelastycznienia go tak, by pewne jego elementy pozostawić w planowanych przyszłych inicjatywach/ projektach finansowanych ze środków zewnętrznych.

Ocena efektów wdrażania Modelu będzie prowadzona w dwóch formach: poprzez monitoring i ewaluację. Monitoring jest ciągłym procesem śledzenia realizowanych usług i ich bezpośrednich efektów, w celu właściwego zarządzania procesem świadczenia usług (m.in. wprowadzania niezbędnych korekt). Monitoring prowadzony jest przez Partnerstwo, na podstawie dokumentacji i baz danych tworzonych w trakcie realizacji usług. Sposób monitorowania realizacji wspólnych działań powinien zostać określony w planie działań Partnerstwa. Istotne jest także, aby określić kto i w jaki sposób będzie podejmował decyzje, których konieczność będzie wynikać z prowadzonego monitoringu (np. konieczność dokonania zmian w harmonogramie działań czy zastosowania dodatkowych instrumentów wsparcia).

Z kolei ewaluacja ma na celu ocenę, czy zaplanowane cele i rezultaty wspólnych działań zostały osiągnięte i w jakim stopniu. Ewaluację przeprowadza Partnerstwo, uwzględniając nie tylko samą usługę, ale także współpracę partnerów przy jej realizacji. Podstawą ewaluacji są dane zebrane w trakcie monitoringu. Niezależnie od specyfiki Partnerstwa ewaluacja powinna odpowiadać na trzy pytania:

- czy udało się zrealizować zakładane cele? (skuteczność),
- czy cele zostały osiągnięte w sposób efektywny? (efektywność),
- czy projekt przyniósł pożytek beneficjentom? (użyteczność).

Jeżeli odpowiedzi na powyższe pytania są negatywne, to Partnerstwo zawsze powinno zadać pytanie dlaczego tak się stało i poszukiwać przyczyn tego, że nie udało się czegoś osiągnąć lub nie udało się tego osiągnąć w wystarczającym stopniu. Wnioski z ewaluacji powinny być podstawą do wspólnych decyzji partnerów o kontynuacji współpracy czy też ewentualnym jej usprawnieniu lub poszerzeniu.

Działania prowadzone w ramach projektu grantowego na przestrzeni krótkiego czasu pokazało, to że lepiej ustalać „mniejsze” cele w pracy z podopiecznymi CIS-ów/ KIS-ów i etapami je realizować, niż stawiać „duże”, które wymagają czasu i nie pozwalają doświadczyć zmiany. To pierwsze doświadczenie jest niejednokrotnie kluczowe dla podopiecznych bo pokazuje mu, że jeśli chce pracować nad sobą to może osiągnąć sukcesy. Jego osobiste zaangażowanie i pełne uczestnictwo w procesie zmiany, są kluczowe dla jej realizacji. Badania na grupie podopiecznych wskazały, w jakich aspektach mogą nastąpić zmiany i jak do nich doprowadzić. Ważnym wnioskiem jest to, że wiele można zrobić, jeśli różne podmioty chcą współpracować, a cele tej współpracy są realne i mierzalne. To mobilizuje zarówno ich, jak i klientów, kiedy widzą, że sprawy „idą do przodu”. Istotną rekomendacją jaka pojawiła się na płaszczyźnie badań i konsultacji wewnętrznych jest to, że bardzo ważnym aspektem aktywizacji zawodowej podopiecznych CIS-ów i KIS-ów jest aktywizacja społeczna.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

1. Nadrzędnym celem MODELU WSPÓŁPRACY jest wsparcie instytucji na terenie gmin i powiatów, aby mogły efektywniej pomagać osobom i rodzinom, tzn. podopiecznym Centrów Integracji Społecznej w Łomży oraz pozostałych wskazanych w projekcie standardowych w aspekcie nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Wsparcie to miałooby charakter budowania systemu, a nie działań doraźnych i interwencyjnych.
2. Efektywność pomocy zależy od trzech, wpływających na siebie wzajemnie czynników:
 - stopnia nasilenia problemów osób, rodzin, grup na terenie objętym projektem standardowym;
 - zasobów lokalnych – infrastruktury, instytucji/podmiotów, specjalistów, liderów.
 - konstrukcji systemu wsparcia. Proponuje się, by działania MODELU koncertowały się na instytucjach poprzez budowanie metodycznej pracy na rzecz rozwoju profesjonalizmu podmiotów zaangażowanych w MODEL WSPÓŁPRACY oraz na współpracy podczas metodycznego działania na rzecz osób, rodzin i grup.
3. MODEL WSPÓŁPRACY ma być nową, profesjonalną konstrukcją systemu wsparcia na rzecz podmiotów świadczących pomoc i wsparcie w lokalnym środowisku, który będzie brany pod uwagę

podczas aplikowania o środki zewnętrzne w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Praca zespołowa i międzysektorowa może zapewniać stałe wsparcie i rozwój kompetencyjny podmiotów (szkolenia celowe, coaching, superwizja, doradztwo, animacja).

4. Aby osiągnąć cel jakim ma być wzrost efektywności pomocy, praca w MODELU odbywać się będzie również na rzecz osób, rodzin, grup wskazanych przez ośrodki pomocy społecznej, tj. podopiecznych Centrów Integracji Społecznej, określane jako „trudne” lub z wieloma problemami, gdzie współwystępuje wiele obszarów do pracy. Instytucje pomocowe wyczerpały wobec nich własne, podmiotowe możliwości pomocy. Praca w MODELU ma się opierać na czasowej, formalnej współpracy podmiotów (specjalistów, instytucji).
5. MODEL ma mieć charakter uniwersalny, tzn. może zostać wdrożony dla dowolnej sytuacji rodziny (w przypadku aktywizacji społecznej) czy osoby (w przypadku aktywizacji społecznej i zawodowej), zakwalifikowanej do Centrów Integracji Społecznej za niezbędną do wsparcia w MODELU, i co do której CIS/ bądź Ośrodek Pomocy Społecznej wyraża pozytywną opinię, uznając realność osiągnięcia przez nią celów.
6. Skuteczna praca z podopiecznymi CIS oraz ich rodzinami w formie aktywizacji społecznej wymaga indywidualizacji procedur oraz technik, czyli specyficznego dopasowania sposobów postępowania do potrzeb rodziny. MODEL WSPÓŁPRACY po konsultacjach z partnerami zagranicznymi i konsultacjach wewnętrznych przewiduje działania ukierunkowane na usamodzielnienie się podopiecznych CIS-ów i ich rodzin. Są to między innymi:
 - wsparcie całej rodziny,
 - przyjęcie rozwiązań wskazujących na aktywność rodziny, na jej współodpowiedzialność,
 - zmiana postawy z biorącej na uczestniczącą,
 - stosowanie kontraktów od początku pracy
 - wykorzystanie empowermentu,
 - wspólna decyzja dotycząca korzystania i planowania pracy, indywidualizm wsparcia
 - osoba związana z rodziną, bazuje na długotrwałych relacjach i zaufaniu, asystent lub trener rodziny koordynowanie planu wsparcia,
 - budowanie więzi lokalnych (ze społecznością, gdzie rodziny są osadzone, by nie były wykluczone, ale zintegrowane),
 - traktowanie pracy z rodziną jako procesu (etap po etapie, strategicznie),
 - jakość i etyka pracy osób wspierających rodziny (kwalifikacje, superwizja, praca zespołowa, docenienie działań oraz zapobieganie wypaleniu zawodowemu w długim procesie pomagania),

- rozwijanie niepieniężnych form wsparcia.
7. MODEL WSPÓŁPRACY zakłada systemową pracę, obejmującą etapy działania metodycznego, realizowanego międzysektorowo. Z dotychczasowych wniosków ze spotkań konsultacyjnych z partnerami zagranicznymi wynika, iż współpraca sprzyja rozwiązywaniu wielu problemów społecznych, daje możliwość wzmocnienia szans rozwojowych instytucji i organizacji lokalnych. Kooperacja wzmacnia potencjał każdego z partnerów, którzy w pojedynkę niewiele mogliby zdziałać. Aktywizuje i zmusza do działania, umożliwia poszerzenia swojej wiedzy i umiejętności, zwiększenie skuteczności działania. Ważnymi rezultatami wdrażania MODELU są także możliwość podzielenia wszystkich zadań, rozłożenia nakładów materialnych i niematerialnych na poszczególne podmioty, świadomość współodpowiedzialności za podejmowane działania oraz wspólnej koncentracji na podnoszeniu efektywności prac. Wspólne działania uwiarygodniają instytucje uczestniczące we współpracy oraz skupiają na nich uwagę otoczenia. Można również zaryzykować twierdzenie, iż wspólne działania rozpoczną proces budowy kapitału społecznego. Ten kapitał społeczny w to tkwiące w rodzinie i społeczności lokalnej zasoby relacji społecznych oparte na wzajemności, odpowiedzialności i zaufaniu, który odgrywa szczególnie istotną rolę w rozwijaniu indywidualnych uzdolnień i osiągnięć edukacyjnych podopiecznych CIS-ów i ich rodzin. MODEL WSPÓŁPRACY zawiera konieczność realizacji wsparcia nie tylko na poziomie samego podopiecznego CIS-ów ale także:
- a) NA RZECZ PODMIOTÓW: szkolenia wewnętrzne (własne) i zewnętrzne (podnoszenie kwalifikacji/ kompetencji pracowników instytucji wskazanych w MODELU), coaching, superwizje, doradztwo, aktualizacja listy usług
 - b) Z OSOBA/ RODZINĄ/ GRUPĄ: zgłaszanie osób/rodzin, screening, diagnozowanie wielowymiarowe, indywidualne programy pomocy kontrakty, realizacja współpracy z osobą/rodziną/grupą z wykorzystaniem lokalnie dostępnych aktywności /usług, monitorowanie/
 - c) EWALUACJA KONSULTOWANIE OSÓB/ RODZIN REALIZACJA USŁUG PODMIOTÓW WSKAZANYCH W MODELU NA RZECZ PODOPIECZNYCH i ich RODZIN

Zgodnie z wnioskami jakie zostały zawarte w Raporcie z przeprowadzonych konsultacji wewnętrznych wynika, że duże znaczenie dla aktywizacji zawodowej podopiecznych CIS-ów mają czynniki związane z lokalizmem, tzn. z sytuacją na lokalnym rynku pracy (zapotrzebowaniem lokalnych pracodawców na pracowników o określonych kwalifikacjach) oraz sytuacją na lokalnym rynku dóbr i usług.

Taka sytuacja związana jest z ugruntowaniem i wzmocnieniem pozycji centrów integracji społecznej, ich „okrzepnięciem” instytucjonalnym i stopniowym wypracowywaniem przez podmiot „marki” na rynku lokalnym. W świetle dostępnych informacji wydaje się, że w przypadku centrów wskazanych w projekcie standardowym, proces budowy ich zaplecza sprzętowo-kadrowego został zakończony, a obecna faza działań sprzyjać ma poszerzaniu zaplecza technicznego.

Prowadzenie działalności wytwórczej, handlowej i usługowej przez zbadane centra jest dowodem potwierdzającym założenie o tzw. podwójnym (społeczno-ekonomicznym) wymiarze działania przedsiębiorstwa społecznego. W przypadku CIS-ów:

- a) wymiar „ekonomiczny” oznacza dążenie do dywersyfikacji źródeł finansowych, która dla podmiotu oznacza wzrost niezależności i stabilności finansowej,
- b) wymiar „społeczny” związany jest z realizacją przez CIS zadań z obszaru reintegracji zawodowej osób wykluczonych i stworzeniem uczestnikom środowiska „pracy kontrolowanej”, „próby”, stażu, praktyki, która oznacza realizację zadań – dla klienta zewnętrznego oceniającego wykonaną przez uczestników pracę, usługi wykonywanej w sposób „bezpieczny” dla odbiorcy - pod nadzorem i przy wsparciu kadry CIS.

Model aby był efektywny i skuteczny wymaga:

- przyjęcia perspektywy, że OPS-y nie są jedyną instytucją odpowiedzialną za losy osób wymagających wsparcia, ale jest jedną z wielu, których zadaniem jest specjalistyczna pomoc osobom wykluczonym społecznie i zagrożonym ubóstwem;
- wspólnego celu;
- atmosfery;
- dyspozycyjności partnerów;
- jawnych przepisów prawa;
- wzajemnego zrozumienia;
- zaufania;
- formalizacji działań;
- indywidualnych kontaktów pomiędzy przedstawicielami poszczególnych instytucji;
- funduszy i środków materialnych na dodatkowe działania, w tym na działania związane z aktywizacją społeczną;
- otwartości na współpracę;
- systematycznej i rzetelnej dokumentacji;
- precyzyjnych przepisów określających procedury;

- dbania o rozwój pracowników (doszkalanie, uzupełnianie wiedzy i kompetencji).

Podsumowując propozycje rekomendacji i komentarze osób pracujących w instytucjach objętych wsparciem w ramach projektu standardowego można powiedzieć, że aby kooperacja była skuteczna wymaga przede wszystkim dobrej komunikacji, wspólnego celu oraz przyjęcia perspektywy, że nie tylko OPS jest odpowiedzialny za losy osób wymagających wsparcia. Wielokrotnie podkreślano, że problemem nie jest system, który w wielu przypadkach był zauważalny za nie do końca dopracowany, ale to czy ludzie chcą współpracować, czy ich praca jest systematyczna, czy działania są rzetelnie podejmowane, czy w pracy jest zaufanie i chęć współpracy, oraz przede wszystkim czy jest otwartość na współpracę, która jest kluczowa do podejmowania wszystkich działań. Co za tym idzie, bardzo ważną kwestią jest, żeby w przyszłości przede wszystkim inwestować w kadre, gdyż obecnie coraz mniej osób decyduje się na bycie pracownikiem socjalnym czy pracownikiem Centrów Integracji. Problemem staje się też to, że praca z klientem jest bardzo powtarzalna, brakuje nowych wyzwań, dobrej atmosfery w relacjach interpersonalnych, pojawia się stagnacja. Dlatego, według osób, które brały udział w badaniach i konsultacjach wewnętrznych, bardzo ważna jest atmosfera, zaangażowanie i poczucie wspólnego celu. Zwłaszcza ten ostatni komponent wskazywany był jako ważny, ponieważ dostrzega się tendencję do przerzucania się odpowiedzialnością.

W budowaniu kooperacji pomagają zatem:

- wzajemne wsparcie
- dobra organizacja pracy
- wspólny cel
- wspólnie zaplanowane i ukierunkowane działania
- wiedza
- kompetencje i zaangażowana postawa pracowników stanowiące zasób i potencjał we współpracy
- wypracowane formy komunikacji i strategie działania oparte na nieformalnych kontaktach i dobrych relacjach interpersonalnych pracowników różnych instytucji sektora pomocowego i innych sektorów.